

*Resande över
Ljungen*

av
Christian Kindblad

Resande över Ljungen

ISBN 91-973465-0-0

Grafisk form: Christian Kindblad
Allt bildmaterial ur författarens samlingar.

© Christian Kindblad och Calluna.

4:e upplagan.
Tryck: Holmbergs, Malmö 2012

Innehållsförteckning

Förord.....	7
Carl von Linné, 1749.....	8
Anders Tidström, 1756.....	23
Abraham Hülphers, 1759.....	29
Ond, bråd död på Ljungen, 1763.....	34
Nicolovius, 1801.....	35
Sven Nilsson, 1819.....	41
Fr. Wilhelm von Schubert, 1825.....	49
Karta över Ljungen, 1812.....	50
Erik Bøgh, 1863.....	52
J.H. Chronwall, 1877.....	62
Anders Petter Erikson, 1879.....	64
Constantin Brandberg, 1889.....	78
Nils Petter Ödman, 1889.....	80
Thorsten Örtenblad, 1917.....	85
Eftertanke.....	91

Förord

Kulturföreningen Calluna har i sina tidigare böcker, *Höllviken – bilder och minnen från förr* och *Ett stycke kanalhistoria* endast behandlat Ljungens 1900-tals historia. Nu breddar vi oss litet med en bok som omfattar hela Falsterbohalvön och dessutom spänner över tre århundraden. Det känns lämpligt med en återblick på Ljungen, med dess växt och djurliv, nu när det är 250 år sedan Linné reste över Ljungen.

Linné, Tidström, Hülphers och Nilsson reste som upptäcksresande i sitt eget land. Man beskrev främst de perifera delarna av landet, vissa nyligen inlemmade i det svenska riket, till exempel Lappland, Gotland, Blekinge eller Skåne. Linné reste på uppdrag av »höga öfverheten« och sökte bland annat efter inhemska alternativ till produkter som annars importerades för dyra pengar. Det fanns ett både nationalekonomiskt och ett kulturellt intresse i dessa resor.

De senare berättelserna är skrivna i kåserande form, där Skanör beskrivs som ett reservat för en äldre, nu närmast utdöd, och därför egendomlig livsform.

Vi har inte redigerat texterna, bara brutit ut de stycken som behandlar Ljungen. Även stavningen har behållits i så ursprunglig form som vi haft tillgång till. Vi hoppas att detta inte skall minska tillgängligheten till texten, utan istället ge en inblick i språkets utveckling genom åren.

Det är vår förhoppning att denna sammanställning skall vara till glädje, men också mana till eftertanke om hur kort tid som förflutit sedan Ljungen var en sandöken som vid storm förstörde åkrarna, begravde husen och gjorde vägarna ofarbara.

KULTURFÖRENINGEN CALLUNA I JULI 1999

Förord till 3:e upplagan

Sedan förra upplagan har vi fått tillgång till originaldokument på ytterligare några texter som nu återförts till ursprunglig stavning. Några mindre tillägg har också gjorts.

KULTURFÖRENINGEN CALLUNA I DECEMBER 2003

Carl von Linné

1749

Carl Linnæus 1707-1778. Då Linné gjorde sin Skånska resa var han medicine professor i Uppsala, men ännu inte adlad von Linné. Resan gjordes på »höga öfverhetens befallning«, och allt betalades av Kronan. Så var det ju också meningen att Linné skulle finna nyttiga och ekonomiskt omsättningsbara ting i provinsen Skåne.

Vi har inte översatt de latinska texterna hos Linné, den som söker förklaringar kan finna dem i »Linné i Skåne« av Bertil Gullander. Texten är tagen från första upplagan 1751. De återkommande förkortningarna efter djur och växtnamn är hänvisningar, oftast till Fauna Svecica och Flora Svecica.

Linnés datering går efter »gamla stilen«, vilket innebär att man får lägga till elva dagar till alla datum i berättelsen.

FREDSHÖG, 5 quart ifrån Köping, war en af de täckaste bondgårdar til dess inrättning, belägenhet wid hafwet och tarfweliga inbyggare.

Junius. 21.

KÅLGÅRDEN, som nämдемannen i Fredshög inrättat, war täck, med den myckna Ruta, Buxbom och Lavendel, som fants däruti, utom hwita liljor til stor myckenhet; här råkade jag en ört planterad, den jag icke förmodat, at någon skolat ägt i en Svensk Trägård, mer än jag i Upsala Academie-Trägård, nämligen *Ornithogalum racemo longissimo, floribus patentibus, filamentis dilatato-linearibus acuminatis capsulis erectis. Ornithogalum spica longissima, filamentis triangularibus*. Hall. helv. 294. *Ornithogalum angustifolium majus, floribus ex albo virescentibus*, Baub. pin. 70. Rudb. elys. 2 p. 134. f. 3. *Ornithogalum pyrenaëum*, Clus. cur. 21.

ANIS hade Bondqwinnan sådt i denna Kålgård på et par sängar, der han redan war 3 quarter hög och så frodig, at jag icke sedt dess like utomlands. Jag önskade, at sådan Anis warit sådd på alla de ställen, där kumin är sådd i Skåne, at wi måtte slippa hämta utifrån Anisen, då han växer hos oss härligare än hos utlänningen. Det wore mödan värdt at

åtskilliga, som bo här nere wid hafssidan, äfwen wille så denna örten, som så wäl här triwes.

TÅRSKEN, som här fångades, war til färgen grönagtig, med mörka *characterer* målad och hade en liten *cirrhus* under hakan. Dess magfenor slötes i en smal spets, såsom en *cirrhus*. Denne *Gadus* är *Callarias barbatus, lineis maculisque fuscis varius &c.* Klein. miss. 5 p. 6. t. 1. f. 2.

På denna räknade wi strålarne således:

Rygghfenan	A 15
	B 19.
	C 17.
Bröstfenan	18.
Magfenan	6.
Gumpfenan	A 17.
	B 16.
Stjertfenan	24.

SILL fångades här, som war i quarter lång.

Gällfenan	8.
Rygghfenan	18.
Bröstfenan	18.
Magfenan	9.
Gumpfenan	17.
Stjärtfenan	18.

SEDUM acre (Fl. 389), bants i kransar, och uphängdes under taken öfwer bordet, där han växte hela sommaren intill hösten, som en uphängd *Aloe*. Härutaf ser man, huru Skaparen gifwit örterna, som wäxa uppå bergen, mycken fetma eller saft, at de måtte kunna lefwa på hullet, och icke försmäktat uppå sina magra klippor om sommartiden, då den mycket torkande och twinande hettan infaller.

ÖRTENAMN här på orten äro följande: *Dianthus barbatus* Jungfruier, *Papaver rhoeas* (Fl. 428), Agersilke, *Delphinium segetum* (Fl. 440), Fogletungor. *Melampyrum arvense* (Fl. 411), Skälla. *Cynoglossum vulgare* (Fl. 154), Prästelöss. *Erica Tetralix*, (Fl. 310), Kopattar. *Empetrum nigrum* (Fl. 832), Låpperis. *Vaccinium maximum* (Fl. 312), Böljon. *Chelidonium majus* (Fl. 430), Sönnerdönnes. *Sedum acre* (Fl. 389), Röleka. *Agrostemma segetum* (Fl. 383), Klint. *Convolvulus* (Fl. 173), Drabin.

KLINTEN går fram under kastningen i sädesbingen och gifwer bröd, men gör det starkt til smaken.

KÄMPINGE-BY låg wid SW:ra hörnet af Skåne land och war nu mycket plågad af flygsand, som kastade sig in i byen såsom stora snödrifwor och fördärfwade böndernas ägor.

PILARNE, som här blifwit planterade omkring Byen, hade wid starka wintren 1741 tagit skada, men dock kommit sig före igen; icke desto mindre hafwa de sedermera årligen falnat med några grenar, så at ehuru trädets lif återwunnits, kan det dock aldrig mer winna sin rätta hälsa.

APIS *parietina* af hel annor art, än den wi tilförene (p. 131) beskrifwit, fans här i wäggarna: *Corpus nigricans. Caput et Thorax villosa, grisea. Abdomen nigrum, acuminatum, incisurarum quatuor marginibus flavis: primo interrupto. Antennæ nigrae.*

LANDET ifrån Kämpinge utsträckte en udde åt W. af en mils längd och $\frac{1}{4}$ mils bredd. Detta landet är slätt och lågländt, at det om höstetiden til stor del *inunderas*, så at yttersta udden emellan Mats-mässan till Jul, blifwer liksom en ö. Denna marken kallas allmänt Ljung-en, är mager, och öfwerhopad med flygsand, som upkastas ifrån hafwet, så på den N. som S. sidan, hwarigenom hela denna *tracten* är beströdd liksom med små ätteplatsar af sand, hwilka mästedels öfwerst äro sönderbrutne af blåsten, och icke kunna läkas tilsammans. Det förnämsta, som här växer, är små och knappt synlig Ljung (Fl. 309); Marvide (Fl. 806 It. gotl. 206), hwilket slog ut långa rötter och fäste sanden med qwistarne; Kråkebärs ris (Fl. 832), bandt också sanden; Pors (Fl. 817), war här rätt mycken, men, *Tetralix* (Fl. 310), mera sparsam. Detta land sluttar sig på W. sidan och gör liksom et par uddar, den ena åt N. den andra åt S. och blifwer emellan dem mera högländt. På denna högd äro städerna Skanör och Falsterbo belägna, nämligen Skanör åt N. udden och Falsterbo på S. udden, bägge inemot wästra hafssidan.

PORS, *Myrica* (Fl. 313), bruktes här än i dag på öl i stället för humle; men härtill togs allenast frukten. Ölet blef däraf bittert och twärt och gjorde mycken hufwudvärk.

SKUR-SAND fans här på heden eller Ljungen den aldra wackraste.

HAFS-MYGG, *Tipula* (Fn. 1135), flög här på ljungen öfwerallt, liksom biswärmar, aldeles som på Öland (It. Oeland. 40).

GRYLLE kallades *Charadrius* (Fn. 159), som här flög i myckenhet.

*SKANÖR är en liten Stad, som förut säges warit ansenlig och stor. Han är belägen et par bösseskott ifrån wästra hafwet och har på N. och S. sidan

öfna åkerfält. Husen äro täckte med halmtak. Gatorne äro krokige och ej stenlagde, ty ingen sten finnes här på tracten, til en sådan förnödenhet. Här äro twänne stora Torg. *Rudera* efter et Slott synas straxt N. om Staden uti en hög, med dubbla grafwar och en wall omgifwen. Köpenham synes här tydeligen öfwer Sundet. Skanör är full planterad med hwita Pilar: består af 85 nummer; Borgmästare 1, Rådmän 4, Notarien eller Klockaren 1, Borgerskapet med Hantwerkare 78, såsom Snickare 2, Skomakare 3, Skräddare 5, Handskmakare 1, Sadelmakare 1, Smed 1. Staden är icke instängd, utan ligger öpen på alla sidor som en by, ej heller är här någon Tull. Här gåfwos denna tiden inga Handlande och inga Krögare, utan hwad som behöfdes af win, bränwin och dylike persedlar måste hämtas ifrån Trälleborg. Landswägen hit til Staden från landet kan näppeligen synas, utan körer man hafsstranden, då watnet är utfallet, ifrån Kämpinge, eller ock öfwer ljungen igenom biwägar. Ingen *ordinair* Postgång är inrättad til denna Staden närmare än ifrån Malmö. Utan den som wil söka sig en stilla *retrait*, kan näppeligen få den i Sverige tystare än här, ty här bo inga Ståndspersoner utom Kyrkoherden, Borgmästaren och en Strandridare. Ingen by är utom Staden på hela milen. Borgerskapets förnämsta hantering är fiskande. All stranden omkring Skanör är befästad med fin sandgrund, så at man här ofta kan wada ut hela ottondels milen, då watnet knapt stiger til knäs. Emellan N. udden och östra Skåne land är en ståtelig hamn. Då något wid Skanör skall transporteras till skeppen i hamnen, köres det med hästar långt ut i watnet till båtar, hwilka föra waran om bord. Inbyggarena äro här mycket wane wid wadande och at håfwa Räkor, Ål och annor fisk. Torf och gödsel, som om sommartiden faller af hästar och kor, med halm äro inwånarnes bränsle och wed på denna aldeles skoglösa *tracten*.

GÄRDES-GÅRDAR och PLANK äro här uplagde som en mur af grön torf, merendels famns höga och breda, så at man kan beqwämligen spatsera ofwanpå dem. De måste ock på fleste ställen göras så täta omkring åker och äng, at höstfloden från hafwet icke må tränga sig igenom och bort skölja åkern. Igenom denna torfwen, som är oumgängelig til gärdesgårdar, flås betesmarken, som förut är mycket mager och sandblandad, så at hon icke kan mera bättras.

TORFVEN, som skars på betesmarken til gärdesgårdar, war i yttra kanten 3 a 4 twärfinger tjock, men i närmaste helt hwass, hwaraf jorden efter torfskärningen såg ut som trappsteg; men torfwen, som lades på taket, nämligen öfwerst på ryggåsen, ofwan på Tången, war jämtjock.

ÅKER-BRUKET på denna sandiga *tracten* är helt särskildt ifrån andra orters, ty när ängen icke mera wil bära gräs, gödes hon, och wändes med en plog, härpå sås korn, som nedharfwas; hösten derefter wändes samma torfwen med samma plog helt jämt, utan at rifwas sönder, och sås häruti winter-råg; hon twäras aldeles icke, at torfwen ej må blifwa oredig. Således *continueras* med denna torfwens aktsamma wändande i 4 högst 5 år, til des hon icke mera kan bära säd; twingar man åkren för länge med säd, bär han sedermera icke ens gräs. Således köres åkren allenast en enda gång om året til säden; när åkren lägges til äng, så är det mästa gräset nästan alt Qwickrot (Fl. 105), med någon *Aira lanata* (Fl. 67), men följande åren intränga sig andra örter, och Qwickroten förgås.

Junius. 22.

ÖRTER wäxte af många slag omkring Skanör, som icke äro allmänna i Skåne, dem wi idag uppsökte och upteknade.

LEPIDIUM *Osyris* (Fl. 534), wäxte wid Gärdesgårdarne i största myckenhet, och större än på andra ställen, at man wäl kunde bruka det i stället för Krassa.

PLANTAGO *linearis maculata* (Fl. 127), war allmän här på marken.

PLANTAGO *Coronopus dicta* (Fl. 126), som är en af de raraste Swenska örter, war här helt allmän.

SENECIO af et sällsamt slag wäxte mycket wid wallarne eller Gärdesgårdarne, Norr om Staden inuti ängarne; men des blommor woro ännu icke utslagne, så at jag kunde utstaka, til hwad *Species* hon hörde; hon luktade något twärt, men hon war icke slemmig; stjelken war alnshög; Blomhölstren woro cylindriska, rätt många och stälde *in corymbum*. Bladerne woro stora, nästan som på *Artemisia off.* icke glatta på öfra sidan, något ludna på undra sidan, och stjelken war öfwerst luden. At denna är *Jacobæa altissima foliis Erucae Artermisiæve similibus & æmulis*, Rupp. jen. 164, derom är intet twifwel; hwaraf jag dömmar at blommorne måste vara *radiati*.

COCHLEARIA *danica* (Fl. 538), wäxte öfwerflödigt blandad med *Lepidium*.

HYPOCHOERIS *foliis serrato-sinuatis, caule ramoso nudo, pedunculis squamosis* Hort. cliff. 386. *Hieracium, dentis leonis folio obtuso, majus*, Baub. pin. 127. *Hieracium longius radiculatum*, Lob. ic. 238. Örten, som jag tilföre icke sedt i Sverige, wäxte här allmänt på ängarna; man hade lätteligen kunnat taga henne för *Leontodon Chondrilloides* (Fl. 629), om

hon icke redan varit i blomma, och om bladen varit glatte och om roten varit afbiten. Denna liknar ganska mycket *Hypochoerin Chondrilloidem*, Hort. Ups. 240, n. 2, ifrån hwilken hon dock är et särskilt *species* och känd af blommorne, som äro fyrdubbelt större på den skånska, på bladerne, som icke äro glatte på den skånska, ej heller hade denna *pappum sessilem* uti *flosculis exterioribus*. *Radix longa. Folia omnia radicalia digitum longa, utrinque serrata: dentibus retro spectantibus, latere utroque pilis albis adpersa. Caules juncei, glabri, obsolete striati, pedales, fistulosi, superne, ramosi, interdum simplicissimi, versus calycem dilatati, & squamis aliquot vagis instructi. Calyx oblongus, squamis imbricatis, apice carinatis: carina ciliata. Corollæ discus flavus, diametro policis. Pappus omnis seminum stipitatus. Palee longitudine pappi.* Denna blomma slöt sig dageligen tillsammans klock. 3 efter middagen.

AIRA *foliis planis, vaginis angulatis, floribus paniculato-spicatis, flosculis basi aristatis. Gramen minimum, spica brevi habitiore, nostrum.* Scheuchz. hist. 219. *Gramen parvum præcox, panicula laxa canescente.* Raj. syn. 3 p. 407, t. 22, f. 2. Pluk. alm. 177, t. 33. f. 9. Detta war et af de minsta gräs, som wäxa i Sverige, hwilket jag icke sedt, sedan jag war i Frankrike, där det allmänt växer. Här fans det öfwer alt på torra och magra ställen wid wallar och vägar, fast det redan war tort och mogit. *Radix annua. Culmi vix pollices duos transversos alti, unico articulo distincti. Folia plana, fere setacea. Panicula in spicam secundam coarctata, pedunculis brevibus. Flores biflori, flosculis singulis Arista curva calyce longiore, basi inserta, instructis.*

AX-SVINGEL eller *Festuca* (Fl 92), växte äfwen mycket här på ängarna; dess stjelkar lågo nästan kull, och blad-hölstren woro ofwanpå med hwita hår beströdde. *Panicula simplicissima, pedunculis unifloris. Calyx* war så lång som sjelfwa axet, hwilket sällan bestod af mer än 3 *flosculis*.

JASIONE, (Fl. 713), växte här aldra ömnigast i Sverige, så at hon ofta gjorde de igenlagde åkerfälten öfwer alt helt blå; ja hon växte ock på sjelfwa torfmurarna, der de andra örter af torkan bårtbrändes. Bien besökte des blomster helt flitigt, så at de altid surrade ibland dem. Desse blomster kallades här Munke, och *Cyanus* kallades Blåkorn.

LINUM *Radiola* (Fl. 256), växte wid dammen på Rådmans-ängen.

NARDUS *pratensis* (Fl. 47), kallas Stårgräs och blommade nu med långa *filamentis*.

ÄNGLÖK, (Fl. 265), växte mycket i ängar och åkrar, der han blandade sig med säden, war förtretlig för mjölnaren och gjorde en hög smak på brödet; men med denna lök war äfwen en annor lök som är sällsynt,

blandad, som icke gaf denna efter til myckenheten.

ALLIUM caule planifolium bulbifero, spatha mutica, vaginis teretibus, staminibus tricuspidatis. Porrum planifolium, staminibus alterne trifidis, umbella bulbifera, Hall. jen. 154, t. 2, f. 2. *Allium montanum bicornis latifolium, flore dilute purpurascens*, Bauh. pin. 74. Denne lök är lik Råckenbåll, men mindre: har i axet blå lökar och *violette* eller blå blommor, som upsticka emellan lökarne, de där sitta på sina blomskaft. *Stamina* äro något längre än *Corolla*, och af dem är hwar annor delt i 3 trådar.

AIRA radice jubata (Fl. 72), war äfwen här allmän åt sidan af Falsterbo, på långt håll känbar af sin bleka färg; nu hade gräset först fått blommor med mörkbruna *antheræ*, och bägge *flosculi* woro wid *basin aristati*, liksom den lilla föregående *Aira*.

SALSOLA (Fl. 206), och *SALICORNIA* (Fl. 1), växte öfwer alt på stranden.

ALYSSUM fruticosum (Fl. 528), war allmän.

SCIRPUS culmo nudo setaceo, spica laterali subsolitaria sessili. Scirpus culmo nudo setaceo, spicis pedunculatis, Roy. lugdb. 49. *Scirpus foliaceus humilis*, Dill. giss. 158, Raj. syn. 3. p. 430. *Scirpus omnium minimus capitulo brevior*. Tournef. inst. 528. Scheuchz. hist. 358. *Juncellus omnium minimus*, Moris. hist. 3. p. 232, s. 8. t. 10. f. 23. Detta lilla gräset växte på stranden, der watten stått öfwer wintren. Stjelken war knapt 2 finger hög och nedan för spetsen klyfd på ena sidan, liksom en *spatha*, utur hwilken framkom et enda ax, sällan två, hwilka woro tätt intil fästade utan skaft; nedan för axen war ej något litet spetsigt blad, som stod neder åt. Bladerna woro kortare än stjelen, och med sina hölster klädde stjelen wid *basin*; de samma blader woro på undra eller yttre sidan kullriga och på inra sidan flata.

JUNCUS cespitosus (Fl. 282), växte på sidlåndta ängar.

LACERTA cauda verticillata (Fn. 1352), lopp här allestädes wid torfmurarna; dess yttre del af stjerten war mycket hopdragen.

SVANOR (Fn. 88), summo hela tjogen uti Norra wiken och prydde watnet. De hålla sig mer här än på något annat ställe i Skåne; då de fält sina wingfjädrar uti Julii månad, blifwer jagt på dem anställd, endast af Landshöfdingen å orten, til hwilken ända Jägare och Fiskare få *ordres* på en gång at segla ut om dem, och köra dem i Hammar-wiken, der de blifwa skjutne, då ofta händer at et par hundra kunna fås uti en sådan jagt. Wingpenorne, som Swanorne fälla, flyta hit til stränderne, upplockas af poikarne och säljas till resande för 8 styfw. Snese*; de hafwa artigt indelt

pennorna i 3 flockar: uti spetsar, kronpennor och slättnackar. Spetsar kallas de pennor, som sitta först i wingen, en i hwardera, och äro mycket smala på yttra sidan af fjädern. Kronpennar äro de följande *Remiges primores*, som sitta utom yttra leden på wingen. Slättnackar äro *Remiges secundariae*, som sitta emellan wingleden och sjelfwa kroppen. Af alla desse räknas kronpennarna för de bästa, och slättnackarne de sämsta.

WIPOR (Fn. 148), flögo här i en förskräckelig myckenhet, altså kunde wip ägg samlas mera här än på någon annan ort, men ingen smakar dem i detta land; i Holland äro de en *delice*, betalas dyrt af de förnämre och ätas kokta.

SKATOR bygde här icke, och ganska sällan sågs någon skata flyga förbi. Om så händer, at en skata kommer at här uppehålla sig någon dag, tror folket at thet betyder Skepsbrott.

ÄGG uti ÄGG äro beskrefne af åtskillige *Auctorer*, såsom under i Naturen, och et dylikt är nyligen af Wetenskaps Academien framstält. At ägget får sitt skal dagen för än det wärpes, och at det skalet växer på ägget af foglens urin, är allmänt bekant; och just för then orsakens skul synes det omöjeligt, at et ägg inom thet andra skal kunna få skal; men at ägg med skal likwist gifwas inom andra ägg, är med så många wittnen bestyrkt, at wi icke få twifla deruppå. Pastorskan Corvin upwiste äfwen et litet klotrunt ägg, stort som en *musquet*-kula, det hon tagit i et annat ägg, då äggen åtos wid bordet uti flere witnens närwaro. Wi öppnade detta lilla ägget och funno, at det war fullt med hwita eller *Albumen*, men utan *Vitello* eller gula.

RÅTTOR finnas inga wid Skanör, men wäl möss, och trodde folket at denna jord, förd på annor ort, skulle fördrifwa Råttor, hwilken tro, på flera orter, är lika antagen och lika osäker.

ÅLAR ljustrades med et quarters bred ljustra, som til dem war endast inrättad.

SKÖNHET är en egenskap, som lättare afskilddas än beskrifwes och lättare begripes än *demonstreras*; woro våra ögon *Microscoper*, så skulle hwar människa se ut, som en *masquererad* Skråpuke, så at sjelfwa storleken, utom allt annat, förtar skönheten. En hygglig hustru här i staden hade för flere år sedan fallit i barnsäng och der blifwit så *deformerad*, at hon nu ej kunde åskådas utan *aversion* för könet, endast derföre, at alla hennes

*Snes = *tjog*

lineamenter i ansigtet blifwit så gråtta och grofwa, som på en människa, då hon ser sig i bränspegeln; äfwen så hade knokarne på fingren blifwit tjocke och sjelfwa målet groft.

Junius. 23.

Falsterbo är en ännu mindre stad, som ligger S. om Skanör, nästan en fjerdedels mil afskild, och ser ut som en öppen Bondby; men igenom det, at här äro planterade hwita pilar öfwer alt på gator och vägar, liknar det en wacker lund. Flygsanden har kastat sig öfwer alla gator och vägar. Denna staden är $\frac{1}{3}$ utaf Skanör, och lyder under Skanörs Magistrat. Han består nu af 25 Borgare, men inga handlande, krämare eller krögare funnor här; de mästa äro fiskare eller Sjöfarande, såsom uti Skanör. Staden ligger åt S. sidan af landet, 3 á 4 bösseskott ifrån wästra stranden, är icke instängd eller med Tullportar försedt.

LYCKTAN står inemot södersta udden för de Sjöfarande, at de ej må stranda på refwet, som löper hela milen under wattnet uti SO; Refwet syntes här och där koxa utur wattnet; förut har wuxit derpå mycken ZOSTERA, (Fl. 1137), och Sjöfoglarne hafwa i otrolig myckenhet deruppå lagt sina ägg, men är nu mästadels bortskölgd af wattnet, och wid blåswäder *inunderas*. Lycktan är en korg af järn, som hänger på en hög stolpe, lik en Brunswind, uti hwilken Stenkol brännes om nätterna. Samma lyckta står wid pass $\frac{1}{8}$ mil S. om Falster, och *Rudera* efter ett Slott, som nu äro hög, synas et litet stycke NO. från lycktan, och altså *directe* i S. ifrån Falster. Ruderna efter Lybeckska Bodarne synas N. om Slottet såsom små uphögda åkerfält, der Lybeckarne fordome skolat haft sina fiskeläger. En kritö, hwita Möen kallad, syntes ifrån lycktan åt S. och Stäfwen, i W. som bägge höra til Dannemark.

YTTERSTA UDDEN, der refwet löper ut åt hafwet, war upwallad af drif-sand, *Zostera* och *Fucus*. I denna sanden sågos artiga *strata* af whit och *violet* färg; den hwita war af ren flygsand, men den *violetta* af en swart och röd sand tilsammans blandad, aldeles af samma slag, som tages wid Pommern i Tyskland, den man ser i Stockholm af deres barlaster. Strax wid ändan hade Naturen *formerat* en Damm nog stor och ansenlig, hwilken rödnade på botten af den *solverande* Tången. En smal holme gick ifrån S. udden förbi Falsterbo, på W. sidan bortåt Skanör, der en annan holme låg likaledes på wästra sidan om Skanör, bägge helst smala, utsträckte ifrån N. til S. wid pass 4 bösseskott ifrån landet, til hwilka man kunde wada. Blå Musslor och helt små flintor lågo strödde på Stranden.

RAF pläckades wid Stranden, besynnerligen på W. sidan, af pojkarne, i många men merendels små stycken, så at i hela Swerige finnes på intet ställe mera Bernsten än här.

ULKER, (Fn. 280), skola finnas här i myckenhet, dem jag dock icke såg.

BARN såge wi i Falsterbo rätt många, ofelbart deraf, at kopporna icke så tätt bårtryckt dem på en aflägsen ort.

CARDIACA, (Fl 496), är en ört, som mycket brytt *Botanisterna*, hwilka warit sysselsatte med indelnings-werket, då de ej wäl wetat, om de bort föra henne til samma *Genus* med *Leonurus* eller ock af henne göra et särskildt

»*Climatet i Skanör är det
mildaste till köldens häftighet af
alla de orter jag wet i riket...*«

Genus. De förre *Botanici* hafwa lemnat henne et särskildt *Genus*, men jag har ej kunnat utstaka rämärken emellan henne och nästa anhörige, tilräckeligen; hwarföre jag nödgats hopfoga henne med *Genere Leonuri*, som är *Phlomis* granne. Här kom jag af en händelse at koksa på *Antheræ* i Blomman, då jag fick se et kännemärke, som aldrig tilförne blifwit nämnt af någon annor *Botanist* och är tilräckeligt at skilja henne icke allenast ifrån de Africaniska LEONURIS, utan ock ifrå alla andra örter i werlden. Det består deruti, at *Antheræ* hafwa på bägge sidor 3, 4 eller flera små klotrunda, krithwita *puncter*, som med *microscop* lättare än med blotta ögonen kunna skönjas; altså är *Character essentialis* af LEONURUS *Antheræ punctis globosis notatæ*: at således wår *Cardiaca* får kallas LEONURUS *foliis palmatoincisis*. Til detta *Genus* hörer också följande *species*, hwilka äga samma kännemärke II. LEONURUS *foliis ovatis lanceolatisque incisi-serratis*. *Marrubiastrum foliis cardiacæ*. Bocc. mus. 2 t. 98. III LEONUTUS *foliis tripartitis laciniatis, calycibus villosis*. Hort. ups. 171. *Sideritis foliis tripartito-multifidis*. Hort. cliff. 313. IV LEONURUS *foliis tripartitis multifidis linearibus obtusiusculis* Hort. ups. 170. Men *Leonuri Tournefortii* böra indelas under *Phlomidis* art.

FÄNKÅL eller *Feniculum fructo ovato* Hort. cliff. 106, växte här i Träd-

gårdarna mycket frodigt, uthärdade wintrarne och sådde sig der sjelf, hwilket gifwer tilkänna det milda *Climat*, som är wid Skanör, der icke allenast belägenheten åt Söder och det kringflytande hafwet, utan ock sand-jorden, som är warmare än annan jord, bryter kölden. Hos oss uppe i landet sås Fänkål hwart år och förgås hwar winter, utan at någonsin bära frukt; Ja, jag märkte, at den Fänkålen, som nu i sommar 1749 war sådd i Upsala Trädgård, emot all wana och plägsed uthärdade den följande wintren, emellan 1749 och 1750, som i mannaminne war den lindrigaste, stod qwar år 1750, och upkom af sina förra rötter; men ehuru behagelig sommaren 1750, och gaf den bästa Sädes-wäxt i Sverige, som någon nu lefwande kan ärindra sig, kunde dock icke Fänkålen i Upsala bringa fram mogna frö; så at en simpel sommar i Skanör kan frambringa det, som icke twenne år i upland kunna mogna. Efter som Fänkålen behöfwes så mycket til våra kök och Apotheker, och efter som wi nödgas köpa Fänkåls-frö uti stora *quantitet* utifrån hwart år til säde och til *medicine*; så borde Skanörs boarne tilhållas, så för det allmännas som sin egen nytta, at plantera Fänkål til stor *quantitet*.

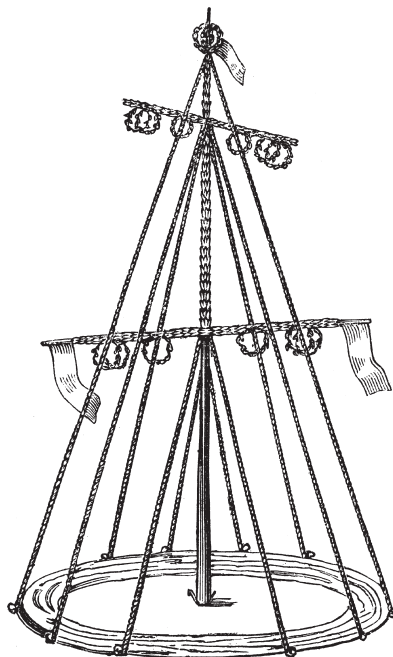
CLIMATET i Skanör är det mildaste til köldens häftighet, af alla de orter jag wet i riket, men i anseende til sin sandiga jordmån et af de magraste för Sädes-wäxten, ty borde deras åker och land användas til annat än Säd, igenom hwilket Inwånarne kunna blifwa sälla. Jag wet intet land, som närmare kommer öferens med Zeeland i Holland til *Climat* och jordmon och kan intet annat se, än at det som växer på Zeeland kunda ock planteras här: ty borde ock här anläggas plantagier af Färges-*stouffer* och dylika *Oeconomiska* örter.

KRAPP, *Rubia tinctorum*, fordrar en sandig jordmon, just sådan, som kring Skanör och Falsterbo. Ty skulle jag råda dessa Städens inbyggare, at här plantera denna oumgängeliga färgeroten, för hela riket, så at wi kunna undgå at hämta den utifrån. Om Borgerskapet i Skanör och Falsterbo komma i gång med denna planteringen och få densamma för sig behållen, är jag förwissad, at desse städer, efter 20 år, skulle få ett helt annat utseende och Borgerskapet blifwer förmöget med Rikets förmon.

WALNÖTE-TRÄN woro här inga planterade.

MIDSOMMAR AFTON war nu för handen. Ungdomen af Drängar och Pigor hade samlat sig på Torget; Drängarna hade framskaffat stänger och Pigorna blomster; Stängerne blefwo ihop länkade til form af den högste mast, med sina twärsjput, och inom några minuter war hela stängen beklädd med blomster och krantsar, som hängde i ändarna af spjuten; Den

således förfärdigade Majstången, som war den wakraste och prägtigaste, uprestes med skri och rop, omkring hwilken ungdomen dansade hela denna natten, fast än det regnade.

*Majstång från Skanör.
Ur Linnés Skånska resa.*

Junius. 24. Midsommars-Dag

LEKAR, som brukades af de gamla Romare, woro ännu här i bruk. I Fastlagen taga Drängarne en Tunna, båra på henne två håll, träda derigenom et rep och hänga henne up emellan twenne hus öfwer gatan, sedan de förut inuti tunnan inneslutit en eller två lefwande kattor; när detta är bestält, rida de till rings eller förbi tunnan med störar, och den som af dem kan slå henne sönder blifwer kallad, mera oskyldigt än djerft, kung, som derpå prydes med krantsar och får taga af pigo-skaran, hwilken han behagar til Dronning; härpå dansas med andra menlösa nöjen. Efter et par dagar anställes en annor lek med Löpande, målet utsättes, och en Dräng *certerar*

i loppet med några Pigor, han är starkare, men de lättare, då pigorna löpa i sårken. Den som winner målet och wadet, prisas, kringföres och blifwer fågnad med sina *sponsores*. Detta är ej annat än en del af de gamlas *Ars gymnastica*, och det *Certamen*, som hos dem kallas *Cursus Olympicus* eller *Pythicus*, som war inrättadt at göra ungdomen quick och färdig.

OFFER sker årligen wid Midsommars dagen i Falsterbo kyrka, ty reste wi dit, at göra vår *devotion*. Fram wid altaret stod St. Göran på golfwet in *effigie*. Derjämte stod St. Christoffer uti et skåp, såsom an altartafla, och hade på skulldrorne Frälsaren. Fram emot altaret stod bäckenet, på hwilket ofrades. Kyrkodören öppnades bittida om morgonen och stod öppen in til aftonen. Folket kom dit ifrån fjärran orter, och tilförne hade mycket folk kommit ifrån Danmark. De lade sina penningar uppå bäckenet, och somlige hade flera *doses* af penningar, som warit med dem skickade af frånwarande, hwilka på god tro kastades på bäckenet, hwarmed *continuerades* för, under och efter Gudtjensten, utan all *procession* och utan någon widskeppelse med bilderna. Kyrkan kunde således få emellan 100 til 300 daler Silfermynt til *reparation*, som eljest skulle lätteligen förfalla. Det arma folket, stadde i nöd, sjukdom, bräckligheter, eller ömme om sine anhörige, som segla til sjös, göra detta *officium pietatis*.

GRAFVARNE sågos i dag beströdde med blomster.

KLÄDEDRÄGTEN, som Bönderna här buro, war en swart walmars tröja, utan på den blå Friströjan, hwilken inre tröja räckte några twärfinger ned om den swarta. Swarta och wida Böxor; Stöflar med små kragar.

KORNET wiste i går och idag först sina ax.

BUNKIE eller *Ulua*, (Fl. 1013), växte äfwen här på taken.

RESAN anställes ifrån Skanör til Ystad.

LJUNGEN eller den magra betesmarken emellan Skanör och Kämpinge öfwerfors äfwen i återresan. Här växte ganska låg Ljung öfwer all denna milslånga betesmarken, som war dels utmärglad af flygsand, som kastade sig öfwer gräset och det förqwäfd, dels ock deraf, at folket här hugger helt tätt sin tunna, runda och platta torf, hwilken de wända up och ned, torka i solen och föra hem til bränsle, at här hwarken kan blifwa örter eller swartmylla.

FLINTOR funnos på denna Ljungs-*tracten*, der flygsanden mäst war upkastad af wädret och lemnat gropar, mäst och förnämligast midt på Ljungen. Desse Flintor woro wäl icke af de största; men dock icke så glaslike som de allmänne, ej heller så spröde, och sågo ut som de warit smorde. Jag hade öfwer hela slätten med all flit sökt efter Flintor, som

til art och egenskaper kunde gå up emot de Franske; men på intet ställe funnit dem så jämgoda som i dessa hålor på Ljungen. Dessa så oumgängelige flintor kunde fås ofelbart öfwer hela denna Ljungs-*tracten*, om de här eftersöktes och upgrofwos. Så at Franska Flintor, Bernstein och Swanpennor äro de *producter*, som den magra Skanörs *tracten* sjelfmant af sig kastar; men ibland desse 3 äro dock de Franske Flintorne för Riket de oumgängligaste emedan de årligen måste införas och köpas til stort antal. Der som flygsanden blifwit bårtkastad af wädret, lemnas det större gruset qwar i hålan som icke kan bortflyga, och ibland det finnas flintorne lättast och utan möda.

AIRA *minima* (p. 226), växte på ömse sidor wid vägen, så allmänt, som det allmännaste gräset. En ört som en gång är sedd och känd af en *Botanist*, kan näppeligen passeras, med mindre hon skal skönjas; men deremot en ört, som icke är sedd eller känd, kan 100de gånger undfly synen för den starkaste örtkännare, som alla *Botanister* måste medgifwa af egen *experience*.

DROSER, (Fl. 257, 258), växte rätt mycken på Ljungen med sina ax, som woro hoprullade liksom *Cyclamen*, för än de utslagit sina blommor.

FOGLARNE på Ljungen woro *Charadrius*, (Fn. 159), i stor myckenhet. Wipor, (Fn. 148), flögo öfwer alt. *Hematopus*, (Fn. 161), språng på alla stränder, och Swanorna summo på wattnet.

MARVIDE, (Fl. 806), gjorde tufwor i flygsanden, liksom Margräset, och växte med owanligt långa qwistar, der flygsanden, som af buskan qwarhölt, sökte qwäfwä Marvidet, hwilket växte frodigare, ju mer sand det fick.

KÄMPINGE quart 4.

TÅNG eller *Zostera*, (Fl. 1137), war i murarne omkring kålgårdarne, lagd emellan stenarne, såsom mossor på andra ställen.

STARAR, (Fn. 183), flögo 1000de tals i hopar.

RUKOR, (Fn. 70), flögo äfwen i stora skockar ibland träden kring byarna.

KAJOR, (Fn. 72), kallades här Alicker.

FLYG-HAFRE, (Fl. 97), växte på wissa åkrar, mästedels i kornet, men litet i rågen, och kunde icke öfwerwinnas fast åkren här kördes 3 gånger och hwilade hwart tredje år.

LANDET emellan Skanörs udde och Ystad blef af samma *situation* och art, som emellan Malmö och Trälleborg.

Anders Tidström

1756

Anders Tidström 1723-1779, laborator och en av Linnés lärjungar. Manuskriptet från hans resa med titeln »Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756 med rön och anmärkningar uti Oeconomien, Naturalier, Antiquiteter, Seder, Lefnads-sätt« utgavs av Martin Weibull 1891.

HVELLINGE by och kyrka.

Häriifrån reste vi ned till och tvärs öfver viken, som var mindre än $\frac{1}{2}$ fjerdingväg och ett godt stycke från landet. Berättades att Kung Carl XII här ridit ned en häst. Han red för långt ut der det var sankblött; en bonde hemtade pistolerna och fick en dukat i drickespengar.

HAMMAR, 2 mil från Malmö, $\frac{1}{4}$ från Hvellinge kyrka. Här blef vårt nattläger i södersta gården hos Frans.

GÅRDEN innebygd med hus som ett slott. Golfven voro bara ler, utan trä eller sten.

I bondens stuga voro möbler, som voro köpta på en auktion i Malmö, gamla tafflor, sådana som pläga finnas i kyrkor, och sängekransen upphöjd af bilder in effigie humana med flere skulpturer, som i förtiden varit förnämre, präktiga möbler. Detta var i bondens dagliga rum. I ett annat rum var stycketapeter af långa spånor, flätade liksom väfda. En del af spånorna voro röda, som gingo horizontalt öfver rummet, och med iflätade brickor af grönt eller svart gjorde åtskillig effect. Dessa spånor voro på kant uthyflade af ett ordinärt rent bräde. Simpliciteten har ock sin smak.

GÅRDEN låg intill vången och säden, sedan ladorna tagit sin lott, uppsattes på gården i en fyrsidig hässja.

ÄNGEN var icke allenast afbergad, utan äfven afbetad.

Augustus 15.

Den 15 augusti, söndag, skedde resan ifrån Lilla Hammar öfver sandhedarne eller fäladen i en halfcirkel till Skanör. Hästar och boskap gingo långt ut i vattnet att undvika stinget, ty i dag var en rätt varm dag. På

hela denna trakt var icke en enda enebuske utan allt slätt och något litet ljung. Vägen var ofta föga synlig, utan allena hjulspåren som till ängs- och skogsvägar uppe i landet.

VIPOR voro här till myckenhet på ljungen.

SKANÖR, 1 mil från Lilla Hammars by.

Staden hade 2 torg, väl stora. Norra torget låg först man kom fram och skildes från kyrkan med några hus, som voro norr om torget.

PILAR voro vid nästan alla hus och omkring södra torget, ungefär 7 à 8 år gamla, som gjorde orten täckare.

BORGMÄSTAREN är tillika stadsnotarius, rådmännen äro 4. Rådmanslönen i Skanör är 2 lass äng.

GATORNA voro intet stenlagda, ty här finnes ingen sten, men ändå rent, ty här var bara sanden, som var liksom svart af någon mylla. Husen voro af korsvirke med ler- och halmtak, och golfven af ler, dock icke i alla hus.

På ett äro märkvärdiga verser:

*Hör klockan slår,
Ty tiden går.
Thet låter oss besinna:
Att lefva så,
Att Gud oss må
Beredda alltid finna.*

På matskåpet:

*Capsulas ciborum benedicat Dominus,
Deo benedicente, sufficiunt cibi.*

*Non minor est virtus quam quærere parta tueri,
Ne tibi quid desit, quæsitis utere parce.*

ÅKERBRUKET i Skanör besynnerligt. Den som eger 10 tunnland jord, kan deraf ha högst 1 à 2 tunnland till åker och det skiftesvis på dalkarlar-nes sätt med deras täktskötsel. Så snart ängvallen börjar på att minskas i gräsväxten eller bli mossslupen, gödes vallen ofvanpå något ymnigt. Derpå plöjes jorden, att plogen kastar torfvan upp och ned, att gräsvallen kommer stjelpt ned. Derpå besås åkern och harfvas. Säden växer då härligen upp i rader. Sedan det sädet är förbi, vändes åter grästorfvorna med plogen och besås efter plöjningen och så vidare och lägges åter till vall. Sedan tager han upp på ett annat ställe, der jorden tyckes behöfva bästa skötseln.

Kyrkoherden Corvin hade utanför sin gård en så präktig, löfrik och grenfull lind, som kunde åstundas, och derunder en mullbänk, att angenämt sitta om vackra sommaraftnar. Endaste skadan var att linden bar sin krona så långt ned, att man intet kunde föra en vagn derunder. Jag vill förmoda att denna orten framdeles pryder sig med vackra löfträd i anledning af den vackra början, som skett inne i staden, som är nu i den tillväxt, att deras pilar kan ge dem någorlunda förråd till plantering. Späda piltelningar förstodo de sig intet på att plantera, utan stammar tjocka som en urna, och detta lyckades väl.

ÅRSTIDERNA här i orten äro: våren som kallas *förårstiden* och räcker från den 25 mars till juni månads början, *sommaren* juni och juli, *höstet* augusti och september, då de hösta sin säd, *efterhösten* oktober och november till den 30 november, då de slå upp allt fiske, samt *vintern* januari och februari.

FISKE. Borgerskapets principalaste näring är fiske.

BOTTENGARN brukas här 5 stycken i viken Karnahöl öster om Skanör, om vårtiden på 6 veckors drag och vitjas tre gånger om dagen. Deri fås sill, horngädda och någon makrill, men af denna rart. Torsk fås intet i bottengarn utan tages med krokar och sina garn för årstiden. Under efterhösten är här sillfisket med sillgarn.

SILLGARN är djupt, 85 maskor längden, 8 à 9 famnar först, men 14 öfverst, med sänken av stenar stora som höns- eller gäsägg och en famn mellan hvar, men med flöten på en alns distance mellan hvar och garnen tjärade. Sjelfva garnet, innan det uppsättes, med rep, sänken och flöten är bundet 14 famnar, som sammandrages vid uppsättningen, att repen bli allena 8 à 9 famnar, men på bredden förlorar det intet. Dessa garn brukas dels stillastående dels föras de sammanfogade 10 à 12 nät i rad med en båt utför strömmen, då vädret ligger på sidan af strömmen, ty sillens natur är att alltid följa med vädret och strömmen, som drifver båten, att garnet följer i linea recta utåt strömmen. Karlen kan, om han behagar, lägga sig att sofva, men står upp då och då och vitjar sina nät etc. Men till den myckenhet få de här intet någon sill, att de kunna deraf mycket exportera, utan sälja mäst färskt, det de af sill ha att afyttra, ty de äro fattigt folk och ha intet råd till förlag af salt. För det andra kommer sillen här intet till den myckenhet genom sundet, utan blir der skrämd, att hon föga går in. De förmente att om sillen ett år skonades vid Göteborg och hon finge gå förbi och lemna sin rom här neder, skulle de här få henne ansenligen. Med *hommor* (ryssjor) tages här ål om hösten, då de sättas

att ålen går mot strömmen. Räkor finnas här till myckenhet. Ört fångas här. Hilt = sik.

SVANJAGT är ett regale, men nyttjas af Landshöfdingen i Malmö. Har skett för någon tid sedan, men misslyckades, att icke sköts mer än 2 svanar, hvadan nu åter skulle jagt anställas. Jag och min kamrat resolverade oss att göra följe, som ock skedde. Dagen derpå, i första dagningen gjorde vi oss färdiga och spatserade ut ifrån staden, norrut över fåladen, så pass som en ½ fjerdingväg ungefär, der båtarne lågo ute på redde som en liten

Linden utanför prästgården i Skanör. Både linden och prästgården försvann i branden 1885. Foto från omkring 1870.

skeppsflotta att taga oss om bord. Landet var ganska långgrundt. Vi fördes ut på vagnar ett långt stycke, tills vi emottogos af små båtar, som förde oss ut till de större, och tiden gick förbi, att klockan var 6, innan vi kommo till segels. Emellertid upptog jag med båtshaken några hafsväxter.

Vi seglade af, 26 båtar med 3 à 4 personer på hvar båt och 12 skyttar, förutom oss, allt norrut att jaga in svanarne, om några skulle synas ute i hafvet. Efter en timma blef en stark tåga*, att vi inte sågo hvarandra, men efter 1 ½ timma klarnade det åter upp, att vi fingo samlas, men beklageligt och det som mest förolyckade vår jagt var att det var stilla lugnt. Ändtligen fram efter middag blefvo vi varse i stora viken emellan Skanör och Lilla

*tåga = dimma

Hammar många flockar af svanar till oräknelig myckenhet, att jag knappt vet mig sett så anseelig fogelsamling till många tusende. Vi drogo oss sakta fram att jaga dem in i viken, men ehuru alla fartygen roddes, kunde de ändå inte hindra, att icke svanarna kommo om oss emellan båtarna, så att emot afton, då viken var ren, voro allena 24 svanar skjutna och 10 tagne på landet, som af räddhåga retirerat sig upp. Skada, att intet voro några småbåtar i följe, som kunde bättre handteras och ros.

Folket sade, att jagten var ock nu något sent, ty så snart de fällt fjädrarne bör den ske, innan de fått åter styrka sig att flyga eller ungarne bli för mycket stora. Svanen, lång 2 ½ aln, har fjäder för 1 dr smt, ungefärligen 2 marker. Halsen med hufvudet 1 ¼ aln, snöhvīt. Kroppen duger inte att äta; dock hörde jag dem, som ätit honom som en delice, stekt, då han först blifvit kokad, men annars smakar han tran. Skilnaden var på könet: hanen hade uppå näbbet en convex cera, men honan hade slätt, deprimeradt liksom en bindmössa på våra fruntimmer, men de unga kunde intet skiljas, ty de voro intet utvuxna. Näbbet var rödare på hanarne.

Jag frågade mina sjömän, om deras fiskar och hvad slags foglar de här se, men deras mig ovana dialekt, okunnighet och ovisshet gjorde, att jag härutinnan hade ringa eller alls ingen tjenst af dem. Styrmannen var en gammal gubbe, som skulle vara slugast. En af de andra karlarne var en ung dräng med skägg. I Skanör brukas intet skägg, som här på orten brukas; drängar eller pojkar raka sig väl på sidorna, då skägget börjar växa, men hedern, prydnaden och styrkan består i skägget. Den tredje var en fiskare.

Jag frågade efter sjöfoglar här vid stranden i anledning af tvänne foglar, som flögo förbi oss och de kallade *dipping*, – nästan stor som en and, på ryggen och vingarne mörkgrå, på hufvudet svart och under buken hvit; näbb och fötter som en and; vistas här stadigt både sommar och vinter, flyger mest ensam, ätes, men smakar tran. Hvar hon bygger bo eller värper, visste de intet.

LANGVIFVOR (lange vifverer): stor som en and, sådant näbb, grå öfver allt, men hvit under buken, flyger bort emellan Michaelis och Mårtensdag och återkommer sist i Martii månad eller först i April, värper 4 spräckliga ägg, som andägg, gör sitt bo på fåladsmarken *Ljungen*.

KOVIFVOR: stor som en höna, näbb som en höna, men längre, gråspräcklig öfverallt som en åkerhöna, är qvar hela året öfver.

SKÄLHUNDAR sågos några stycken så nära, att en af en af båtarna sköts och han dykade.

NÄBBHÖNS: stor som en höna, grå, näbbet långt som en häger, öppna fötter som en höna, håller sig på landet, reser af vi Mårtens tid, kommer igen om förårstiden.

PERNAKASER: stor som en anka, långt näbb som en orre, rödaktigt svart hufvud, allt andra hvitt, lång stjärt, fötter som en and. Kommer ungefär den 12 à 15 april och af denna ha de märke när hornfisken kommer, ty de komma på en tid.

HORNFISK, som här fångas, berättade de vara större än den, som finnes uppe vid Stockholmsskären, har mestadelen en aln à $\frac{1}{2}$ famn, tjock och fet der den andra är smal.

BÅTEN, vi seglade på, var ungefär 8 alnar; kölen $3 \frac{1}{2}$ aln bred och $1 \frac{1}{2}$ aln djup med 2:ne speljakssegel, men större delen är något större än denna, till 11 alnar i kölen.

12 à 13 af vårt sällskap voro från Skanör, de öfriga från Falsterbo. En del hade rödfärgade segel, andra åter ofärgade. Rödfärgen kallas här brunrött.

Dessa fiskebåtar byggas vid fiskeläget Skåre, $1 \frac{1}{2}$ fjerdingväg från Trelleborg, af en man, som heter Ingemar, som varit matros i Konung Carl XII:s tid och bygger en sådan båt för 12 à 18 dr smt i byggarelön och tillika lefver på båtägarens kost och bränvin. Ekvirket till byggnaden få de ifrån Hörby eller Carlshamns-sidan. Båten kostar mellan 60 och 100 dr smt.

Som vädret saktade, att det knapt gick af stället, sade skepparen att de måste smörja. Karlen tog då upp ett öskar, som han kallade spöte, men upp i landet kallas gitter. Med detta öste han vatten på seglena, att de blefvo helt våta och täta. Spöte är ett långt ösekar, urholkad i ändan som en ho, vid pass som en aln; handtaget 2 alnar långt.

Förutom dessa fartyg eller större fiskarebåtar finnes i Skanör ett fartyg eller jakt à 3 à 400 tunnor, köpt förledet år. Egerne äro Rådmannen Christoffer Knutsson och Jöns Mattsson; det är för 15 à 1600 dr smt byggt vid Skräggenäs i Småland; förer trävirke ifrån Kalmar till Malmö.

När jagten nu var all, transporterades vi i land med båtar och vagnar på samma sätt, som vi kommo om bord. Borgmästaren i Skanör och Holtzfursten voro direktörer vid jagten. Kronofogden och länsmanen voro oss här vid landstigningen till mötes.

Sällskapet skingrades om aftonen och svanorna bortfördes till Malmö, men vi blefvo kvar öfver natten. Om morgonen kl. 9 reste vi från Hammar öfver åkerfälten, som till en del nu voro afbergade, men säden var härlig af råg och korn, dock blandad med flyghafren.

HAMMARS kyrka med blytak; i byn vid alla diken pilar, som stodo väl planterade.

HAMMARSHÖG, en ättebacke på vången, icke af de minsta.

REGNS kyrka och prestegård från Hammar 1 ½ fjerdingväg. Herr Kyrkoherden Lovén hade i sin fruktträdgård en förvuxen buxbomshäck, och var buxbommen vid pass 6 alnar hög. Kyrkorna ligga här på orten icke långt från hvarandra. Trakten är mycket sandig, att sanden ofta blåser upp och gör åkern skada, hvilket underhjälpes af elakt folk, som rifva upp de arma gräsrötterna till bränsle, som annars finge mer rota sig och underkufva sanden. Åkern här i treskifte: korn, råg träde.

Abraham Hülphers

1759

Abraham Hülphers 1734-1798 var född i Västerås. Efter studier i Uppsala anställdes han i sin fars handelsrörelse, som han med tiden tog över. Arbetet gav honom dock tid till resor, konst och vetenskap. Som reskamrat genom Skåne hade han hovpredikanten Carl Wilhelm Stang. Manuskriptet förvaras på biblioteket i Västerås.

Resan ställdes från Trelleborg förbi Magderup [Maglarp], som äro annex till Kemptinge. I Stafsten sågo vi jämte stranden en hög 4-kantig sten, där Konung Carl XII 1715 d. 13 dec. ifrån Turkiet med sitt följe landsteg; här var Skåre fiske läger. Torf uppskärs allestädes på marken till bränsle, för 10 mark s:mt får en karl skära en dag. I Kemptinge brändes halm och gödsel. Byn låg såsom i en snödrifva, flygsanden hade här grufeligen grasserat. Pilträd woro till skydd allt omkring planterade, men alla ägor häromkring voro af sanden fördärfvade.

Udd af Skåne, som äro yttersta spetsen af Sverige, gick nu en mil ut. Vi hade nu sjö på ömse sidor, men vägen, af flygsand uppfylld, var så svår, att 4 hästar med möda kunde draga vagnen, stundom hade vädret gjort höjder, åter djupa gropar. Blåsten kändes på ömse sidor och tycktes såsom snö om vintern; den fina sanden föres med vädret i drifvor. Skepp sågo vi flera ut på hafvet segla med full drift.

Svanar lågo 100:de tals i viken här bredvid, de äro förbjudna att skjutas af någon annan, än då landshöfdingen förrättar svanjagt i juli månad. Havsmyggen gjorde oss nu besvär. Hela milen sågo vi varken by eller något växande utom några små videkvistar. Vi ankommo efter flera timmars stilla körande till den längst ut på udden belägna fordom bekanta Falsterbo stad.

Falsterbo som varit nr 98 bland städer, äro nu allenast en by af 25 hemman eller 28 grannar, som äro borgare i Skanör. De hafva icke den ringaste näring, ej heller någon hantverkare, (1 handskmakare). Fiske, som de haft, äro nu af föga värde. Deras ägor skadas af flygsanden, de blifva stundom af sand inyrda. Pilar omkring planterade hindra likvisst nu vädrets häftighet. Här går en lång sandrefvel ut, som stundom synes

H mil, här äro själva bukten af Östersjön åt Sundet. Hafvet ses på 3 sidor. Råttor och skator äro ganska sällsynta. Svanpennor och Bernstein fås vid stränderna. Ålar liustras i myckenhet.

Lycktan, som här brinner ifrån 11 augusti till 11 maj, underhåller Kronan; därtill voro 600 tunnor stenkol inkomna. En vaktkarl och dess söner måste alla nätter passa upp på dess vårdande. Borgmästaren i Skanör har däröfver uppseende.

Mantalsskrifvna äro i byn 52 och båtsmän hållas tvenne.

Torfgärdesgårdar voro så höga som plank, skurna längst efter och liksom plankor upplagda.

Kyrkan besågs, den voro stor och alldeles för rumrik till denna lilla församling. Här voro inga pelare, men skönt eko. Fattigbössa stod mitt i kyrkan, därest främmande sades offra. Kallad S:t Gertrud. S:t Christoffer stod här i ett skåp med Vår Herre på ryggen, som han säges burit öfver Kidrons bäck, och skall denne Christoffer varit kyrkans patron. Många vidskepelser torde här varit i bruk; vi sågo åtskilliga kryckor ställda i skåpet, som helbrägda sjuka, vilka här offrat, skola kvarlämnat m. m. Eljest voro många dylika bilder efter munkarna samt ett altare, som i bredd med det rätta altaret, var betäckt med lika prydnad.

Präst till denna kyrka bodde i Skanör. Folket beklagade sig att de hört sägas, de icke skulle få behålla sin kyrka; trodde prästen hölle för besvärligt resa hit hvar söndag att predika, som ock tycks vara mindre nödigt, då Skanörs kyrka så nära äro belägen intill.

Resan ställdes åt Skanör G. Vägen var lika svår af sand. Pilar voro kringplanterade, att vi icke sågo byn förrän vi voro på gatan. Skanör, en sjöstad, som under nr 93 ännu äger stadsprivilegier, men äro föga annat än by, och långt sämre byggd än Trelleborg och andra byar. Flygsanden har fördärfvat denna ort, så att intet annat än pil- och almträdd kunna trivas.

Borgmästare de la Rose berättade oss följande: att han allenast hade 66 daler s:mt i lön; 4 rådmän tjänade utan lön. Notarien vore klockare.

Stadens vapen voro 3 torn, men detta sigill hade herr assessorn Westman fått förlidit år till Antikvitets Collegio.

Mantalsskrifvna äro i Skanör 181 för innevarande år, ungefär 90 borgare, 85 nr gårdar.

Hamn skulle kunna inrättas i viken som vattnet äro 18 fot djupt, men eljest äro ingen rörelse vid staden. Ingen handlande har kunnat sätta sig neder, således finnes icke en bit tobak eller för 1 öre peppar att köpa.

Hantverkare, som här bo, äro 1 guldsmed, 1 bokbindare, 1 skomakare,

2 skräddare, 1 handskmakare, 1 snickare. Mer för namnet än gagnet.

Fjärdepart af dem hade dött inom ett år. Smittosam sjukdom, som börjades med hufvudvärk, hade i år ändat många's lif, de som kommit sig före igen, hafva flera månader icke hunnit samma krafter, den ovanliga vintern torde härtill bidragit, som luften varit ganska besvärlig.

Östergatan i Skanör. Foto före 1874.

Uppsyningsman äro i staden men ingen tull, ty staden arenderar den för 250 daler s:mt pro ano. Rådhus finns icke, ej heller behöves, ty magistraten skola sällan behöva träda tillsammans. Stadsbetjänt finns icke, ej heller äro postcontoir inrättat.

Borgmästaren äro tillika kassör och uppbördsman. Fiskal finns, som bevakar brännvinsförbudet.

Så många skillingar jord borgarna äga, lika högt gå nästan utlagorna. Vi sågo en utlagsbok pro 1759 på 16 skillinglands jordägare, däri voro debiterat

Bösseskyttaremedel	5,50
tillökt på båtsmansskatt	6,18
byskatt	5,30
för barnjord byskatt	1,20
båtsmansskatt	1,13
mantal	-,24
bevillning	4,-
lön och betal. avgift	1,4
slottshjälp	-,9

26 daler s:mt 27

Sillfiske, som varit ortens endaste näring, har så avtagit sedan fångsten blifvit i Göteborg, att nu fås ingen sill vid Skanör. Gästgifvaren hade förliden höstas på 3 båtar icke fått mer än 16 sillar. I år hade likvisst visat sig åtskilliga gamla tecken, så att fiskare hoppades få godt höstfiske.

Svanpennor uppköpas här ifrån Malmö, den hitkommande uppköparen har en fjäder i hatten, så att barnen se dess ärende, då de komma omkring honom. En snes eller tjog betalas med tio skillingar eller styfver.

Bi skola icke trifvas här.

Gatorna äro stenlagda, vitpilar omgifva alla hus och äro det endaste som äro fågnesamt, medan sanden eljest vore för mäktig.

Kyrkan utan torn vid torget, kunde för åkommit mörker icke beses.

Åkrarna hade af en ovanlig uppstigande sjö förliden januari månad, då all höstsåden avskjöldes, och för den stränga torkan, som förvissnat vårsåden, alldeles blifvit här fördärfvade, så att Skanörsboernas tillstånd äro beklagligt. Ingen ort i riket äro svårare belägen. Glad att komma från denna obehagliga stad, begåfvo vi oss om natten kl. 12 härifrån, och fortsatte resan genom den besvärliga sanden åt Malmö, tagandes ombyte i Vellinge by efter 1 H mils resa. Hela natten var storm, som kändes å ömse sidor af Öst- och Västersjöarna.

Bi hade bondhustrun flera stockar och kupor; hon hade för några år tillbaka haft 86 stockar. Vi hörde åtskilliga omtala biskötseln i Skåne; en del brukade att slagta kuporna på det sättet, att de täppas igen och bina därigenom dödas. Men handelsman Klitow i Trelleborg sade sig göra på det sättet, att han med gödsel låter utröka bina ur kuporna, och så fyller han uti de kupor, som icke äro fulla, på det sättet menade han vara bättre än att slakta dem. Obs. En kupa kan eljest icke, innan hon äro 3 år få slaktas.

Wällinge d. 21 juli.

Diken voro ganska sällsynta på slätten. Broar behövdes icke heller, emedan här i landet ganska inga strömmar på dessa ställen förekommo.

Uti Wällinge sågo vi åtskillig vävnad, som bondhustrun och dotern förfärdigat, vilket arbete var rätt vackert och såldes till flera orter, ifrån Lund var åtskilligt beställt. Det finaste wallmar uppvistes, som kostade 5 daler s:mt alnen.

Skursand finnes häromkring på slätten. Krapp trifves bäst på sandig jordmån; denna plantage skulle bäst rikta inbyggarna häromkring.

Lök skall växa med säden vid Skanör så ymnigt, att brödet däraf hafver

smak, men icke kan urskiljas vid skörden, efter den äro i själfva jorden har nytt sädesslag icke befriats härifrån.

Skanör och Falsterbo ha i forna tider varit namnkunniga städer, som härrört af den stora sillfångst, som varit häromkring i skären och tagit sin början vid pass 1200, då fisket ifrån Lybeck, Rostok och Stralsund likasom flyttat öfver till Skåne. Förut har den väl äfven fångats vid stränderna, men icke till sådan mängd som nu, då Lybeckarna af Konung Valdemar II fingo privilegium vid Skanör och Falsterbo att mot viss afgift få fiska.

*»Ingen ort i riket äro svårare belägen.
Glad att komma från denna
obehagliga stad, begåfvo vi oss om
natten kl. 12 härifrån«*

Dessa bägge städer hafva häraf kommit i stor välmåga, blifvit försedda med många vackra byggnader, krambodar, tyska regementen m. m. Men som innevånarna begynte antaga utlänningars klädedrägt, seder och öfverflödiga lefnad, tog välmagten änteligen utaf. Sillfisket begynte efterhand att minskas; 1539 fångades ingen tunna. Lybeckarna och danska undersåtarna i dessa städer blefvo oense. Lybeckarna, som tillförne fångat så många skeppslaster af sill, måste nu låta nöja sig med den must de sugit af Skånska fisket. Ifrån 1559 begynte antagligen sillen årligen aftaga, så att välsignelsen likasom försvann.

S:t Knuts gille har varit i Skanör inrättat år 1256. Om den stadens ålder äro ingen viss, men skall vara bland de äldsta som versen säger

*Då Cristus lad sig föde
Stod Lund och Skanör i gröde.*

År 1237 har emellan de norska och danska en stor strid förlupit här vid Skanör.

Ond, bråd död på Ljungen

1763

Denna, något svårläsliga anteckning finner vi i Skanörs Befolkningsstatistiska Tabeller för år 1763. Den är ofullständig men ger en ohygglig bild av hur det kunde gå till när man skulle korsa den milsvida heden och överaskades av storm och oväder.

»1763 den 10 martii omkom en hustru på Ljungen då hon med sin dotter på 14de året skulle gå hem ifrån L. Hammars by. Dottren fants på 3die dagen thereafter ännu wid lif, sittandes hos sin döda Moder uti en Torfhög, dijt the för owädret tagit sin tillflycht. Flickan lefwer ännu, men i elände för hela sin öfriga lefnad. Ty bägge fotbladen äro af-frusne och rent borta up til fotlederna.

Jag finner i kyrko böckerna at åtskillige menniskior på thenna liöng både i förra och senare tider omkommit af wädel.e tillfällen, hwilket komer theraf at på en stark mil icke är något hus el.r gård?...? welat bygge hus på thenna liung eller rättare?...?»

Här slutar texten mitt i en mening. Anteckningens ofullständighet beror på att den överförts från prästens koncept till länets sammanställningar.

Vid kontroll av kyrkoböckerna från tiden har ingen anteckning om den döda kvinnan kunnat återfinnas. Det var dock inte alldeles ovanligt att präster underlät att skriva in fattiga vandrare som dog i socknen, om de var utombys ifrån.

På Kocks karta från 1765 kan man se att hela den södra sidan av Ljungen – från Kämpinge till Falsterbo – betecknas som flygsandsfält med kommentaren *»hotar aldramäst Kämpinge By med en aldeles oundviklig undergång...«*. Det var på denna sida som vinden piskade upp sanden vid storm och begravde både Kämpinge och Falsterbo. I båda byarna fick man gång efter annan gräva fram sin kyrka ur sanden. 1632 gav Kämpingeborna upp och rev kyrkan. Även åkrarna fick man gräva fram! Det gick till så att man grävde långa diken i vilka man vräkte ner sanden och lade sedan den uppgrävda jorden ovanpå. Sådana marker kallas »vändjord«.

Nicolovius

1801

Detta är berättelsen om Gustav IV Adolfs besök på Skanörs Ljung 1801. Han var son till Gustav III och levde 1778-1837. Kung fick han vara från 1792 till 1809, då han genom en kupp avsattes. Han besökte Skåne flera gånger, man sade att han till och med planerade att göra Malmö till landets huvudstad. Det var också under hans tid som lagen om enskifte infördes i Skåne.

Berättelsen om hans besök på Ljungen är hämtad ur »Folklivet i Skytts härad i Skåne vid början av 1800-talet« som gavs ut 1847 av signaturen Nicolovius. Bakom namnet dölde sig Nils Lovén 1796-1858, vars far och farfar båda varit kyrkoherdar i Rengs och Stora Hammars församlingar. Själv blev han kyrkoherde först i Östra och Västra Vemmenhögs församlingar och sedan fram till sin död kyrkoherde i Espö och Klagstorp.

Ingen Konung hade i mannaminne wisat sig för inwånarne i Skytts härad, då man i September 1801 fick den underrättelsen, att Konung Gustaf den 4:de beslutat göra en utfart från Malmö till Skanörs ljunghed, för att jemte en del af hofherrarne anställa harjagt. Med spänd wäntan församlade sig unga och gamla, underrättade om att Kungen, lik andra resande, följde wägen, wid den wäg han skulle färdas, för att en gång i sin lefnad få se huru en Kung såg ut. Alltför ofta hade de i predikningar och andra på dem inwerkande tal hört Gud och Kungen nämnas på en gång och uppmanats, att med undergifwenhet iakttaga beggaderas bud och befallningar; alltför litet hade de mödat sig med att betänka det omätliga afståndet mellan dessa twenne maktäganden, för att icke nu, då det med ens gafs tillkänna, att Kungen skulle komma, wänta sig något öfwerjordiskt. Tusenfaldiga woro bland de enfaldiga gissningarne och det låter otroligt, men det är dock sannt, att knappast någon fanns, som icke trodde, att hans utseende skulle wara något öfwermenskligt och att han, om han än war snarlik en menniska, likwäl skulle wisa sig med en förklarad lekamen. Hans hufwud tänkte de sig omgifwet af en gloria och ingen uppmärksamhet lemnades

åt de få bönders försäkringar, hwilka hade sett honom i Malmö. Redan wid soluppgången samlades menniskor hoptals wid kungswägen, emedan man hört, att Kungen skulle intaga frukost i Hammar. Att han kunde äta war redan en nyhet, som förwånade, och man undrade högeligen, huru det skulle gå till. Då det led mot 7, deras wanliga frukosttid, war nyfikenheten stegrad till det högsta och med en slags bäfwan wäntade man nu Konungens snara ankomst. Wid den tiden framrullade för förstuguporten på prestgården i X* den blåmålade Holsteinerwagnen, framförd af sjelfwa gårdsdrängen Hans Pehrsson, en gammal trotjenare, som i sin ljusblåa högtidsrock afbidade Prostens ankomst. Sätet, som hängde på fjedrar, något lutande åt högra sidan, där alltid Prosten satt, war uppbäddadt med de bästa rödblommiga med gåsdun stoppade »åkedynorne«. Det dröjde ej länge innan Prosten kom och i sin söndagsdräkt intog sin plats till höger om kusen och anwiste mig en plats på ett litet bräde wid deras fötter. Medelst en wälkänd smackning – läderpiskan hölls under wenstra armen endast som prydnad – sattes de stora hästarna till min stora förnöjelse i sin wanliga lunk och nu skulle man resa för att se Kungen. Hjertat hopade i mig af glädje och tusentals widunderliga föreställningar korsade hwarandra i min inbillning. »Kan Kungen flyga?» war min första fråga, hwilken likwäl beswarades med ett för mig så sårande skratt, att jag beslöt hålla inne med vidare förfrågningar, fastän den gode prosten, för att upprätta den nedslagenhet, som skrattet wållat, klappade mig wänligt på hufwudet och sade: »Nej, min gosse, Kungen håller sig mycket stadigare wid jorden än du.« Wagnen fortskred nu en stund under djup tystnad, hwilken prosten troligtwis begagnade till ett stilla öfwertänkande af sitt tal, till dess Hans Persson, som under stillatigandet påtänkt, om ej kungens ankomst skulle på något sätt kunna användas till prestgårdens nytta, och som ansåg sin prost kunna frimodigt tala med kungen, med hwilken han ej twiflade på att ju hans Prost stod på mycket förtrolig fot, undrade, om inte wördige Herr Prosten skulle kunna be kungen, att han, medan han war der, sade till husmännen, som säkert nu woro alla samlade, att de skulle ordentligt fullgöra sina dagswerken, hwarpå prosten swarade, att sådant gick alldeles inte an, och fortsatte sitt tysta begrundande, tills de framkommo till folkhopen som skockades kring wagnen för att blifwa underrättad om, huru de skulle bära sig åt, när kungen kom. Prosten sade dem att de skulle taga af sig hattarna och ropa: »Gud beware konungen!«

* Reng

men genom fjärdingsmännen hade länsmannen låtit säga dem, att de skulle ropa Hurra! ett ord, som de aldrig förr hört och som den sydsåknska bonden hade swårt för att uttala och aldrig borde befatta sig med. Emedlertid blefwo meningarne delade emellan det gamla betydelsefulla »*Gud beware konungen!*« och det då ytterst nymodiga, meningslösa *hurra*, hwilket det blir swårt för öfwerheten att få åter utbytt mot det swenska, ärliga och allwarliga »*Gud beware*«.

Med glädje hoppade jag ur wagnen och sällade mig till de wäntande pojkarne, som uppklätrade i träen och på tak. Ändtligen kom en wagn owanligt hög; en ofantlig målad kista på fyra hjul, hwarpå suto ett par silfwersmidda herrar med trekantiga hattar. Hwad som kunde förwaras i den kistan war en hemlighet för alla. Alla hufwuden blottades, då wagnen passerade; men då en liten åskådare, som ej kunde hinna upp att se, ifrigt och oroligt ropade: »är det kungen?» inte är det kungen, swarades från wagnen: »I helfwete, när kungen kommer få ni se en sju djefla hop med folk!» Snart blef man underrättad om, att det war kungens kock, som kommit med köket; men då klockaren i pastoratet hette Kock, och ingen bland bönderna hade det ringaste begrepp om hwad annars en kock betydde, lopp med den största snabbhet från mun till mun det ryktet, att kungens klockare war redan kommen och att han swor som en »hundturk«. Länge fick man nöja sig med dennes ankomst. Ryktet derom hade snart spridit sig till de närgränsande byarna och kom de få hemmawarande att beklaga sitt öde, att ej få höra honom sjunga, emedan de ansågo honom wara med för att, liksom bruket war wid deras gillen, wid kungens bord sjunga psalmerna före och efter måltiden. Bättre underrättade blefwo dock snart de, som hjälpte kocken i köket, där bygdens döttrar täflade om äran att biträda den silfwersmidde förnäme herren. Flera af de wackraste, hwilka han benådat med en och annan kyss, kände sig fattade af en fåfänga, för hwilken de ej förr anat sig wara tillgängliga, men de fulare, som ej bemärktes af kocken, bemärkte deremot med så mycken större förtrytelse, huru han kastade hela marker smör i elden för att tillwägbbringa en hastig värme och huru illa han i öfrigt på allt sätt hushållade med Guds gåfwor. Emedlertid brann wid wägen det allmänna begäret att få se kungen, och man tillhwiskade hwarandra, huru man skulle bära sig åt när han kom. Skolmästaren hade samlats med skolbarnen och besatt wägen ett långt stycke utanför bygrinden med pillöf och pilqwistar och ämnade wid kungens ankomst uppstämman ett Hosianna. En Komminister, som war på förslag till Pastorat, hade, utstyrd i sin för winden fladdrande prestkappa,

stigit upp på en stor sten, hwarifrån han ämnade wid konungens förbifart utropa: »Gud beware Konung Gustaf den 4:de Adolf den store!« Sjelfwa Prosten, den älskwärde och wördnadswärde gubben, war kommen ur sitt wanliga lugn och öfwerläste, under det blodet brådstörtade genom alla ådror, med korta andetag sitt nätta tal och war ej wiss på, huruvida han skulle wäga att hålla det eller icke. På alla gärdesgårdar och tak hade människor placerat sig och allas ögon woro wända år wägen. »Der kommer kungen«, ropade nu från ett tak en del barnungar bland hwilka jag befann mig, och en dyning uppkom bland folkmassan och allas blickar rigtades mot ett moln, som uppsteg från wägen; men snart framkom ur det på en hwitskummande kamp länsmannen med hatten på nacken. Åter

*»Kan kungen flyga?
var min första fråga«*

ett moln! – men det war länsherren, som framkom derur och lät ropa åt alla sidor: »undan, nu kommer Kungen«, och med en löpare framför sig framsurrade nu den kungliga wagnen med sådan fart, att skolmästaren med sin chœur ej hann att skrika mer än ho- ... och Magistern från sin sten ej medhann att utropa mer än Gud! ... förr än wagnen förswunnen. Den Kungliga wagnen insurrade nu genom bygrinden, där wångwaktaren, som hörde till hurra-partiet, stod, och under det han ropade hurra! bugade sig neder till jorden, utan att det märktes annorstädes än i hans egen rygg. Alla hundar i byn skällde som på wanliga menniskor. Ingen af de mångfaldiga åskådarne kunde få reda på, hwilken som war Kungen, emedan ingen af alla de som kommit motswarade det begrepp, somman gjort sig om Majestät. Den, som bland bönderna gjorde mesta uppseendet, war Kungens kusk, som swängde sin piska med ett mod och en liknöjdhet om, hwar smällarne träffade, som tydligt bewittnade, att han hade en inre känsla af sitt höga kall, att wara en enwändig Monarks kusk och alla bondhästars sjelfbeherrskare. Wagnen stannade utanför den snyggaste gården i byn, der ägaren Nämndemannen Mårten Nilsson, en för sitt ljusa förstånd, goda hjerta och stora förmögenhet på hela orten aktad bonde, med en wördnadsfull bugning emottog Kungen och anhöll

med något darrande stämma, att Hans Majestät wille wisa honom den nåden att inträda under hans låga tak. Kungen steg af och räckte honom nådigt handen och ingick nu, ledsagad af sin nya wärd och åtföljd af sin talrika swit, under folkhopens blandade rop af ett nästan andaktsfullt hurra och Gud beware, genom en hay af åskådare. Wid förbigående klappade länsherren länsmannen på axeln och sade: *»bra min gosse, du är en annan karl än de andra fähundarna, dina kamrater«*, hwilken komplimang han emottog med djup bugning, innerlig sjelfföfnöjelse och glada drömmar om gula knappar i rocken i stället för de mindre aktade hwita, som hörde till länsmans-uniformen. Den wäg, som Kungen hade att gå, war sandad och öfwersållad med blommor och ledde genom flera små triumfbågar, behängda med kransar och kronor in i stugan, där Konungen emottogs af en nästan döfwande blomsterånga, som werkade särdeles menlig på en del af Hofherrarne, men ej på Konungen, som såg däri en wälmönt hyllning åt sig. Kungen med sin swit gick direkt till bordet och måltiden börjades, utan att bönderna hört någon bordsbön och ännu mindre någon psalm. »Den som sitter wid bordsändan, är Kungen« – hwiskades det bland åskådarne, som packat sig tillsammans öfwerallt, der blick kunde intränga i stugan. Med största förundran warseblefwo de enfaldigare bland bönderna, huru Kungen förde bit för bit till munnen, och tuggade och swäljde alldeles som en bonde. Efter intagen frukost satte Konungen sig till häst och red med en talrik swit ned till ljungheden. Hela wägen från Hammar till ljungen, ungefär en $\frac{1}{8}$ mil, war garnerad med menniskor, som nu, sedan de lärt känna att Konungen war af samma släkte som de, gingo ej mera med sin hyllning så hemlighetsfullt tillwäga, utan helsade honom hwar han framfor med ett stormande jubel, under hwilket hattar och mössor flögo i wädet. Då Konungen framkommit till heden, skulle jagten anordnas. Konungen med jagtpartiet tog sin plats wid det näs, som förenar Skanörs och Hammars ljunghedar, och trenne truppafdelningar af bönder till häst, anförde hwar och en af sin fäherde med sitt wärahorn (bagghorn), detacherades till Skanör och Falsterbo, för att därifrån skrämma upp alla harar och drifwa dem mot jagtpartiet. Hwellinge, Willie och Kjempinge fäherdar, som hade bragt förmågan att traktera wärahorn till virtuositet, woro utsedda till chefer, enhwar för sin afdelning. Det swåraste af allt war att få dessa chefer beridne, ty hästen, som kan wänjas wid trumpeter och skott, skyr med den yttersta wederwilja musiken af wärahorn, och många hästar hade proberats och gjort fäherdarne till jordryttare till munterhet för hela det stora sällskapet,

innan fäherdarna blefwo beridna. Ändtligen satte de tre colonnerna sig i marsch. En mängd harar uppskrämdes. Harkriget tog nu sin början, och som fördelen i striden gerna är på de anfallandes sida, lyckades det Hofherrarna att besegra ett halft dussin. På aftonen återwände Konungen till Malmö efter att hafwa beriktigat sina undersåtares på Skanörs- och Falsterbo-trakten *begrepp om Majestätet*.

Sven Nilsson

1819

Sven Nilsson 1787-1883, var född i Rönneberga härad i Skåne. Han var naturforskare och arkeolog, blev 1821 professor i naturaliehistoria i Lund. Manuskriptet förvaras på Lunds Universitetsbibliotek.

Traktens karaktär är: kullar med obetydliga dalar mellan sig. Mellan dessa kullar framslingar sig en bäck, hvid hvilken en kvarn – den enda vattenkvarn på denna trakt. Landet får nära Malmö ett jämnare, flackare utseende.

Hvällinge den 12 september

Aftonen inbröt, innan wi hunno Hyllie. Gårdar utbrutna från byn ligga strödda öfver fälten. Wi togo in hos en beskedlig bonde. Inkomna på gården förvånades wi öfver den mängd af säd, som der fanns. Hela gården war full af sädeshässjor, mellan hvilka endast war så mycket rum, att man med möda kunde komma fram. Alla uthus voro dessutom fulla. Det war en ovanligt wacker skörd detta år. Lantmannen är öfverallt glad öfver sin rikt betalda möda.

Skåne måste nu årligen producera ett ojämförligt större quantum säd än före enskiftningstiden. Denna inrättning war i många afseenden wälsignad för landet. Den som andra nyttiga företag, hade sina motståndare. Allmogen, som oftast är ståndaktig wid gamla wanor, war sjelf missnöjd deröfver. Men tonen har nu allmänt ändrat sig. Wid tillfrågan får man nu öfverallt det svar, att det är wida bättre hafva enskiften än att wara i byalag. Man säger: nu då war hvar har sitt för sig, rustar han derved efter förmåga. De förmögnare eller klokare finna på nyttiga förbättringar, de andra apa efter så gott det förmå. Förr sommardref man aldrig sin jord, sade mig en bonde, nu sommardrifves den allmänt. Nu höstar och sår och plöjer envar hur han kan och vill och fruktar icke att andras kreatur blifva insläppta i hans åker, om han ej avhugger säden grön. Man nyttjar nu ett långt mindre antal dragare, och bonden sjelf ler nu åt den förra fördomen att för ett år hafva en lång rad oxar och hästar. Man har äfven

warit omtänkt att förbättra sin fårafvel. Possessionaterna ha nu allmänt i Skåne hela stora skaror af spanska får, men ullen seljes till Norrköping. Om provinsen hade klädesfabrik, slapp den att återköpa ullen med så många procent. – Lycka likväl, att den ej får återköpas af utlänningen.

Äfven bönderna hafva här och der skaffat sig blandning af dessa får. Och snart blir hela provinsens fåravel förädlad. Baggar måste likväl om några år förskrifvas från Spanien eller Frankrike, ty klimatets inflytande skulle äfven hos de ouppblandade inom en tid göra dem likaså grofva som de förra (såvida de äro ursprungligen *fin* art, endast skild genom klimatets inflytelse). Ullen på Klågerups får är därför redan grofre än den på Flynges.

*»Sanden var sammanblåst
mellan pilarna och låg i höga,
vanliga drivor.«*

Jag satte mig att uppteckna dagens händelser och begärde en penna. Det fanns ingen, och ingen kunde skaffas, ty det fanns inga gäss. Således nu inga gäss, der fordom så öfversvämmat af dessa husfoglar, att en wiss af Lunds rimmare från 90-talet karakteriserat denna bygd med: *Grötens, gässens och Bagers bygder*. Detta är en följd af enskiften. Små kreatur och husfoglar kunna nu ej hållas till sådant antal som förr. Men den förståndige lantbrukaren anser denna olägenhet för högst obetydlig mot de stora fördelarna.

Först mot aftonen kommo wi till Hvällinge och togo in hos skälskytten Lars Mårtensson

Skanör den 13 september

Wår värd hade under flera års tid sysselsatt sig med skäljakten, som säkert wid denna kust drifves med mera ifver och framgång än på något annat ställe i Skandinavien. Också har denna jagt funnits så lönande, att Kronan belagt denna rättighet med en årlig skatt. För rättigheten att skuta skäl wid kusten från... till... rustas för en åttondels mantal. Denna rättighet tillkommer ägaren af den så kallade *Kungsgården wid Stora Hammars by*,

men bortarrenderas af honom åt andra enligt öfverenskommelse. Wären och senhösten äro de egentliga årstiderna för skäljakten. Skälarna hafva då sina bestämda stenar, på hvilka de lägga sig upp att hvilat öfver natten. De skutas merendels om morgonen på dessa stenar. Man har satt skottskul på 60 à 70 alnar från stenen för att bakom dem närma sig djuret. Detta skul består af ett stycke svartjärnat segel som man satt upp på en i hafsbotten fastgjord påle, på hvilken tvenne tvärträd äro fästade, hvilka hålla duken utspänd. Det är märkwärdigt att skälarna ej fly från sådana ställen, där man uppsatt dessa skul. Någon tid lovera de wäl deromkring, men då de ej märka någon fara, krypa de som förr upp på stenen. Man har äfven försökt att fånga dem i breda garn, som uppbäras af mycket små flöten samt släpa $\frac{2}{3}$ af sin bredd på botten och endast hvid ena ändan äro fästade genom en stor sten, wid hvilken de då ligga som för ankare. Det är isynnerhet då skälarna under nattetiden komma i slagsmål om hvilostället, som en af dem kan inveckla sig i garnet och fångas. Men denna metod är kostsam och osäker. Man har nu funderat på att med järnkrokar fånga dem.

Skäljakten är, då den lyckas, ganska inbringande. I en stor och fet skäl får man ända till 60 potter tran, och hvarje pott betalas med 40 Rdr RGs. Ja, man har någon gång fått till 90 potter. Skinnet betalas dessutom efter sin storlek och skönhet med 1 Rdr RGs till 1 Rdr B:co à 1 Rdr 32 RGs. De arter här fås äro ringskälen, som ganska träffande af skälskyttarna här kallas »den nollede», »den spättede» och gråskjäl. De två förra fås på stenarna hvid kusten. Äfven skutas de stundom i sjelfva vattnet, då de uppräcka hufvudet. Den senare fås endast på de yttersta holmarna t. ex på ett stenrös nedanför Falsterbo, som kallas Skäret. [— —]

Från Hwällinge reste wi på förmiddagen till Räng $\frac{1}{2}$ mil i öster. Under vägen kommo wi nära förbi bondgården Kungstorp, belägen nära hvid Fotevik, en wik som löper upp åt söder, hvaraf det bekanta slaget har sitt namn. Numera är wiken så grund, att man vid lågt vatten kan vada öfver den. Det egentliga slaget lär ha stått wid nordvästra sidan af denna by. Åt sydöstra sidan om Hwällinge resa sig några högar, kanske uppkastade efter slaget. Äfven kring Stora Hammar är marken sandig af flyggesand, och under den på ett $\frac{1}{4}$ djup finnes matjord.

Sedan wi spisat middag i Räng, reste wi mot Skanör. Cirka $\frac{1}{4}$ mil från Räng låg wid vägen en hög ättekulle, Hammars hög, på hvilken man under sista kriget rest en larmstång. Då wi hunno upp wid sidan af denna hög, ändrade sig i en hast scenen. Hela den långt in i landet skutande Foteviken låg glänsande framför oss, och på andra sidan syntes

den endast begränsad af en mycket smal och låg landtunga. Det war det låga Skanörslandet, som, sett i profil, syntes endast som en smal linje, och öfver denna låga horisonten höjde sig liksom två lundar nästan ur hafvet, Falsterbo, och något till höger, Skanör.

Längs åt hafskusten jagades. Mindre och större skaror af strandfoglar flögo af och an, men det war omöjligt att komma åt dem. Vid Ljunghuset ficks ett skelett af *Thoca canica*. I hafvet lågo en mängd svanar med

Rådhuset i Skanör. Foto före 1874.

glänsande segel. Det är likväl icke i denna wik utan på andra sidan om udden som svanjakten årligen hålles.

Då man nalkas Skanör och tror sig få se en stad, finner man sig ganska bedragen. Inkörslen öfver tufvor på fula hålvägar mellan tångårdsgårdar loftar ej mycket. En mängd pilar, almar, samt en stor frodig lind wisa likväl, att stället ej är aldeles oförmöget af produktivitet.

Räng den 14 september

Strax efter vår ankomst till Skanör i går afton gjorde wi en wisit hos stadens pastor, herr Altin. Det är utanför hans boning, som den bekanta stora linden står, hvilken länge utgjort en af Skanörs största märkvärdigheter. Det är ett träd af cirka två famnars omkrets, af en låg stam och en mycket utbredd krona. Pastorn läste ur en bok, att den skall varit planterad mellan åren 1490 och 1500.

Skanör äger cirka 900 invånare och dess kyrka är moderkyrkan hvar-

till Falsterbo är annex. Pastoratet är högst uselt och församlingen kunna ej själfva föda sin präst, utan denne får uppbära såsom tillökning i sin inkomst kyrkotionden af Kämpinge by i Hammars församling, som är annex till Räng.

I dag besågs staden. Den har ännu några spår till gator, men de mesta äro litet eller intet stenlagda, och alla husen äro täckta med halmtak, utom rådhuset och skolhuset. Det nya rådhuset, som nu bygges, ser ut till att bli wackert.

Kyrkan är en mycket gammal gotisk byggnad med ett lågt, fyrkantigt torn för klockorna hvid södersidan, genom hvilket är vapenhus och ingång i kyrkan. Denna är ljus och rymlig, med sidopelare, som uppstiga under hvalfvet i något spetsiga bågar och dela kyrkan i fyra hvalf, varav det öfversta utgör choret. Golfvet i choret är genom fem trappsteg höjt öfver det öfvriga kyrkogolfvet och har sex fönster, ganska höga, upptill något spetsbågade och hvardera genom två fyrkantiga pelare delade i tre delar. Rutorna äro ganska och i snedsittande bly insatta. Bland rutorna finnas några färgade och med hvarjehanda figurer tecknade. Dessa glas äro inbrända, hvilken konst numera skall höra till de förlorade.

Altartaflan är i mycket gammal stil med halfupphöjda figurer af trä, sirlig men ej wacker. Öfverst står Carl XI:s namnskiffer i svenska wapnet. Den blef då renoverad. På midlersta pelarfoten är målad kung Olof den helige, hvilken byggt choret. Till vänster står döpelsefunten af sten (vitaktig, troligen marmor) i form af en kalk och ganska stor, utsirad med en mängd halfupphöjda figurer, hvaribland äfven St. Olof med yxan finnes, men alla dessa äro öfverkalkade. Tätt under taket i choret hänga fyra runda trädbräden på hvardera med sex sidoprydnader i form af vingar eller fötter (war klots liknade figurer i sköldpadda). På den ena finnes ett lejon, på den andra en kung med krona, scepter och klotet. På den tredje tre okända djurfigurer. Äfven hänga i choret ett par rökelsekärl. Vidare märkes en gammal munkstol af ek med halfupphöjda figurer. – En liten märkwärdig grafprydnad af koppar, som redan har sin origo nobilis. Den har inskurna figurer, en tupp och ofvan den ett tupphufvud, samt är omskrefven af munkbokstäfver, varibland namnet van Kam och året 1368 förekomma. Denna kopparplatta är tagen ur sin plats och står nu nedstänkt af kalk borta i en vrå.

Strax nedanför chortrappan till wänster ligger en liten grafprydnad af koppar ned en sparre och tre foglar graverade. Nästan hela kyrkogolfvet är betäckt af grafstenar. Den som ligger mitt för chortrappan är rundt

omkring kanten tecknad med munkstil och har dessutom följande inskription: Hodie mihi, cras tibi. Se dissert. om Skytts härad.

Inunder kyrkan är grafkor eller ett slags låg chrypta, men altaren finnas inga. I ettdera af dessa hvalf stå ännu en mängd likkistor och ge från sig en pestlik lukt.

Nordväst om kyrkan är en upphöjning, omgifven af en gammal till dels igenvuxen graf. På denna upphöjning skall slottet fordom ha stått, och man berättar, att der bodde Harald, som kunnat häxa. Han bar all-

Mellangatan i Skanör. Foto A. H. Kallenberg, före 1874.

tid på sidan en taska, hvarur han kunnat kommendera fram så mycket manskap han behöfde.

Från Skanör jagade vi längs åt stranden till Falsterbo. På hela denna väg har hafvet uppkastat en vall för sig inom hvilken ett lågt watten finnes, som fiskarena måste wada öfver för att komma till sina båtar. Hafvet vräktes af stormen, och detta indre watten war lugnt; men i dag fanns der likväl ingenting. Längst ut på udden voro skaror af Tringa alpina och en större snäppa, troligen Totan. pugnax.

Från udden utgår i s. o. det märkwärdiga skär, som kallas Falsterboref, och som troligen gör det möjligt för de två Sveriges sydligaste städer att existera. Detta skär är för bägge ställen en viktig födkrok, och om falsterborna sjelfva kunnat ordna det, hade de aldrig kunnat utkastat ett säkrare nät att fånga det mellan Östersjön och Sundet passerande skepp.

En mängd skeppsbrott lidas här, och de fartyg som fastna, äro enligt Sveriges lagar med last och allt förlorade för sina ägare, äfven om de efter

tjugofem timmar kunna åter lossas. Detta ref är således undergången för månget handelshus: men också uppkomsten för månget. Så är det den enas winst, som utgör den andras förlust. Det påstås, att då man icke längre vill ha ett gammalt fartyg, som är högt assurerat, låter man det löpa an på refvet. Detta är således en ättestupa, där man förbyter sin gamla skuta mot en ny.

På udden att stycke från hafvet står fyrbåken. Från udden följdes södra stranden. Här war lugnt och här uppehöll sig också flera foglar. Sedan wi gått några hundrade steg, kommo wi midt för Falsterbo och wi gingo dit upp. Denna by liknar fullkomligt en pilskog, öfver hvilken endast det gamla templet höjde sig. Sanden war sammanblåst mellan pilarna och låg i höga, vanliga drifvor. Det war en vild syn, och endast templet sade oss, att denna afkrok war bebodd. Wi följde denna ledning, klefvo i de höga sandreflarna och kommo äntligen i vårt anletes svett fram till den af grästorf uppförda kyrkomuren; men ännu upptäckte wi inga hus bland pilstammarna. Det syntes som om staden giömt sig för oss. Endast ett par svin wisade oss grannskapet af människor. Snart upptäckte wi också en husgafvel, och därefter sågo wi flera bondgårdar ligga mellan pilträden. Utom detta lugn skulle stormarna på denna udde vara odrägliga. Allt hade ett fattigt utseende och på människorna sjelfa, äfven de yngre, tycktes bekymret tidigt tryckt sin stämpel. Man måste vara född i Falsterbo för att finna det drägligt som boningsort. Man lever af litet åkerbruk, af körslor och arbete vid strandningar. Fordom war här sillfiske, men nu på några år har det upphört, och i år har man knappt fått några få hvalar*. I gamla tider war dessa kuster märkvärdiga för en rik sillfångst, som då mäst låg i Lybeckarnas händer, som här på kusten anlagt sina bodar och sina kapell. Ännu för tjugo år sedan war detta fiske lönande. Båda ställena måste årligen köpa mycken säd; råg, havre och korn sås, men afkastningen är ringa. Till eldbrand nyttjas grästorf, som skäres på Ljungen. Vattnet både här och i Skanör är odrägligt och alla matvaror smaka af sandlök. Efter förtärandet af litet mjölk och smör gingo wi snart åter genvägen öfver vängen till Skanör. Här sågo wi dock åkrar och några hästar, kor och får.

Från Skanör reste wi mot Kämpinge för att därifrån komma till Träleborg. Men som aftonen inbröt innan wi hunno Kjempinge, reste wi upp

*1 hval = 80 st sillar

till det gästfria muntra Rågn. Vi hade följt södra stranden till Kjempe-
 och där sett skaror af snäpparter [— — —]

Om norra kusterna och deras grundare, stenrikare wikar äro märkvär-
diga för sin skälfångst, så äro dessa det icke mindre för svanjagten. Den
hålles i en wik kallad Ammewiken söder om Kempinge. Denna jagt är
landshöfdingens ensak. En viss årstid, hvid svanens fällningstid, då han
fållt de stora wingpennorna och är oförmögen att flyga, samlas alla ortens
jagtskare på en bestämd dag. Fara ut i en rad i ett halft hundra båtar,
omringa svanskaran och ro mot landet. Svanen vill då undvika, samlas allt

*»Allt hade ett fattigt utseende och på
människorna själva, äfven de yngre,
tycktes bekymret tidigt tryckt sin stämpel.
Man måste wara född i Falsterbo för att
finna det drägligt som boningsort.«*

trängre och trängre tills han i trångmålet rusar på båtarna för att komma
ut ur fällan. I detta ögonblick lossas skott från alla båtarna; en mängd
svanar döds skjutas. Resten jagas dels upp på landet, dels förföljas i hafvet
tills de tröttna. Då har man ett tunnband, som man kastar kring halsen
på dem. Svanen krummer då halsen och på detta sätt drages han upp i
båten. I föl fick man 101 svanar, i år 75.

Man påstår, att Falsterbo ref gör en betydlig ändring i skydragen. På
hela landsträckan öster om refvet lider man ofta af torka, då det i öfverflöd
regnar på andra orter.

Denna kust är äfven märkvärdig för sin Bernsten. Men fordom uppkas-
tades långt mera däraf än nu. Det påstås, att denna saknad härrör deraf,
att stormarna numera ej äro så häftiga som fordom. I klart väder kan
man på hafsbotten upptäcka bernstens-stycken och har gjort sig tänger
att uppfiska dem. Svanpennor samlas äfven i mängd på denna kust och
utgör en af de fattigare näringsgrenar.

Fr. Wilhelm von Schubert

1820-talet

På sin »Resa genom Vestra Sverige, Norrige samt Finnland och Ingermanland åren 1817, 1818 och 1820«, stannade Greifswaldprofessorn Friedrich Wilhelm von Schubert hos sin gode vän prosten Trädgård i Hvellinge. Han hade tänkt göra en omväg ut på Ljungen för att bese de båda små städerna, men »min afsigt att resa dit hindrades af de elaka vägarne och den häftiga kölden, som på den kala slätten är dubbelt skarp«. Från hans reseberättelse klipper vi bara några notiser.

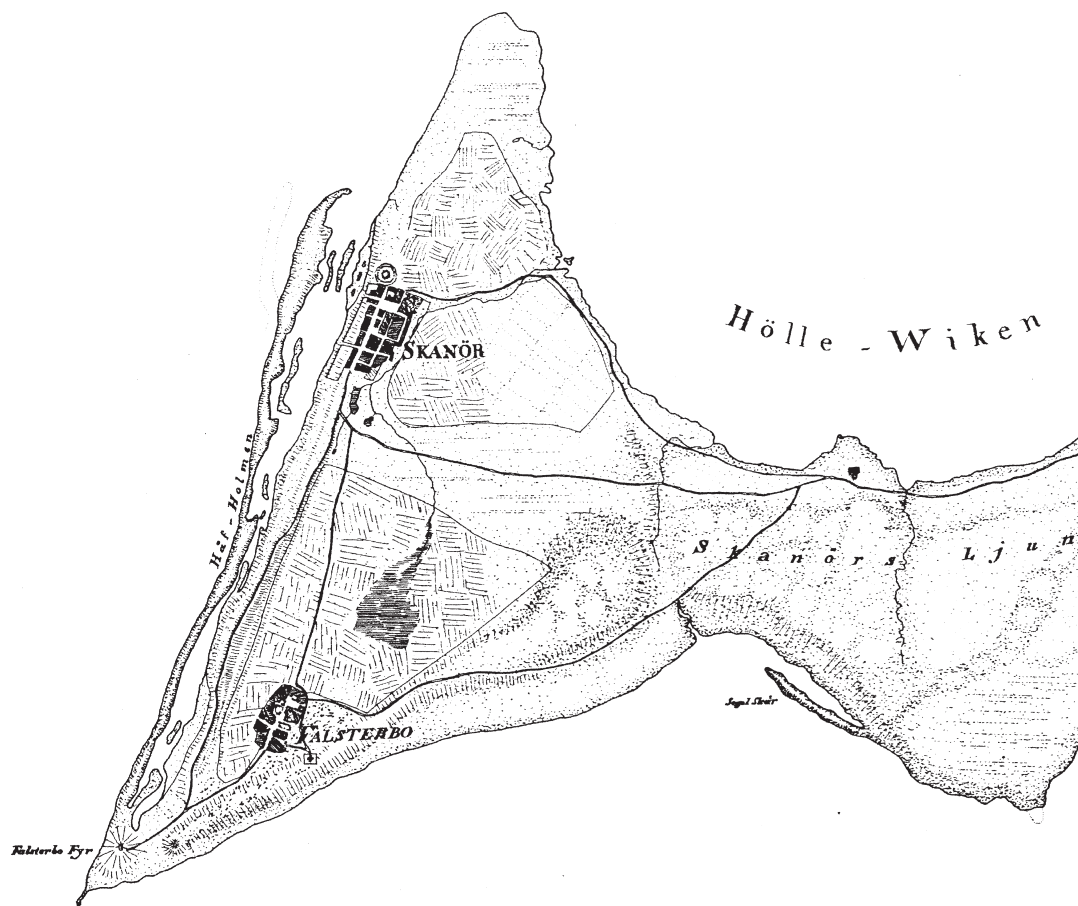
Om språket:

På andra sidan om Landskrona blir språket bredt, släpande och svårt att förstå äfven för infödingar; många Danska och Tyska ord äro deri inblandade. I sydvestra Skåne, särdeles vid Skanör, tror man sig höra bönderne tala Danska, och mången ibland dem nyttjar Danska Bibeln i stället för den Svenska. I allmänhet har i hela Skåne mycket Danskt bibehållit sig i språk och seder, äfvensom i åtskilliga publika inrättningar; ty denna provins hade tillhört Danmark i flera sekler, när det förenades med Sverige i 17:de århundradet.

Om klädseln:

Skåningarnes klädsel på slättlandet liksom Skånska drägten i allmänhet, är föga smakfull. Endast flickornas hårflätor, som i tallriksform omgifva hufvudet flera tum högt, och baktill sammanhållas af ett silfverspänne, kläda ej illa.

Erik Bøgh

1863

Erik Bøgh 1822-1899, var dansk teaterförfattare. Han var också redaktör för olika tidningar och som sådan skrev han bland annat resekåserier. Texten är tagen ur Svea, folk-kalender för 1864.

Skulle man väl tro, att fem timmars väg från Köpenhamn ligger en så godt som oupptäckt eller rättare sagdt liksom det gamla Vinland »funnen och försvunnen« landsträcka med tvenne märkvärdiga städer?

Men det förhåller sig dock verkligen så. Jag har i dag med egna ögon öfvertygat mig derom. Landsträckan är en udde, som utgör den skandinaviska halföns sydligaste spets, städerna heta *Skanör* och *Falsterbo*.

En vän från andra sidan sundet frågade mig häromdagen, om jag verkligen trodde, hvad jag sjelv sagdt i en inledning till en Klampenborgsresa: att det blott i Australien och mellersta Afrika fanns obeskrifna trakter.

– Ja, nästan! svarade jag.

– Har du lust att blifva öfvertygad om motsatsen? frågade han.

– Res då med öfver sundet, och tre timmar efter det du kommit i land, skall jag visa dig ett fullständigt Terra incognito för alla turister!

Det lät jag icke säga mig två gånger. Följande morgon åkte vi sydvart nedåt skånska slätten.

Hvad Skåne likväl ännu är danskt! Det är med knapp nöd man förvandlat språket till ett slags svenska, hvilket de egentliga svearne ha svårt nog att förstå, men sjelfva landet liknar ännu Sjelland, liksom den ena pannkakan liknar den andra. Byarne med de halmtäckta korsvirkeshusen, de hopsmetade lerväggarne, de små röda och gröna fönstren, kyrktornen med sina tripp-trapp-träskogaflar, ängarne, å hvilka hvarje blomma är en gammal bekant, och allmogen med samma fyrkantiga och tvära uttryck och samma långsamhet i tankar, tal och åthäfvor, som vi äro så vana vid att se hemma – allt är äkta sjellandskt, som om Carl Gustaf och freden i Roeskilde aldrig funnits.

Sedan vi åkt ett par mil, upphörde plötsligt den sjellandske karakteren hos landskapet. Vi kommo nu ut på den landtunga, som för till Skanör. Här fick allt att annat utseende; en lång, lång obebodd sandslätt, betäckt

med ljung, pors och ett rikt antal andra hedväxter, långt framför oss. I fjerran sågo vi till venster Östersjön skymta fram öfver sandreflarne och till höger Sundet. Under det hafvet var alldeles öfversålladt med seglare och tycktes svälla af lif, var landtungan liksom utdöd. Man såg blott ett ensamt hus på hela den långa bruna slätten. Då vi närmade oss det, upptäckte jag med förvåning, att det var omgifvet af ganska fruktbara åkrar likt en oas i öknen. Till och med ett rikt behängdt päronträd stod i lä om byggnaden och der fanns äfven en liten nätt blomsterträdgård.

– Efter hvad det vill synas, är heden ändock icke så mager! utbrast jag förvånad.

– Det är den visst icke! svarade min reskamrat. Sista stycket af den fruktbara slätt som vi lemnade var för tjugo år sedan också en hed. Här fattas blott arbete och arbetskraft. Om hundra år eller kanske förr är hela denna öken förvandlad till rika åkrar.

En hed kan vara särdeles intressant att befara, isynnerhet i godt sällskap, men den är ej angenäm att återgifva i pennteckning. Jag skall därför så mycket som möjligt förkorta denna afdelning af min resebeskrifning och göra ett språng på en mil, medan jag doppar pennan.

Vi åka in i en by af det slag, som vi i Danmark kalla Oddestrup, Gumperup, Kragetorp eller något dylikt.

– Hvad är detta för en by?

– Tst! tala icke så högt! Borgmästaren kunde lätt höra det. Vi åka nu in i den goda staden *Skanör*, »numero 92 bland rikets städer».

– Hvad för slag, är det en stad?

– Ja, och dertill en mycket vördnadsvärd och högst respektabel stad. Torfæus omtalar i sin »Historia Norvegiæ» ett fartyg, som år 879 kom till Norge med malt, vin, honung o.s.v. och hvilket under vägen bevisat marknaden »i den rika och ståtliga staden Skanör, en af de största handelsstäderna i Skåne», och i en gammal rimkrönika, som är så gammal, att vi af den endast ha qvar tvenne rader, heter det:

*»När Christus lät sig föda
Stod Lund och Skanör i gröda».*

Jag fick nu naturligtvis all den aktning för den 92:a staden, som man är skyldig ålderdomen.

– Det är således en klassisk stengata vi åka på?

– Jorden är klassisk, men stenläggningen icke; den är det nyaste som finnes här i staden och omfattar endast ett par af hufvudgatorna. Har du

hört talas om slaget vid Fotevig?

– Ja, naturligtvis! Det var der som Erik Edmund hämnades sin broder Knut Lavard på Magnus Nilsson.

– Alldeles riktigt! Den vik, som vi för ett ögonblick sedan passerade, var Fotevig; der slog konung Erik ihjäl nämnde Magnus och begagnade med samma tillfället att skicka 4 biskopar och 60 prelater ut ur verlden.

– Det är nog! Jorden är klassisk.

Jag såg mig med ökad intresse omkring. I detsamma upphörde stenvägningen, och vi kommo in på en med flygsand betäckt plats, omgifven af pilträd och bakom dessa en polygon af små halmtäckta hus. Hjulen sjönko djupt ned i flygsanden.

*»Om hundra år
eller kanske förr är hela denna öken
förvandlad till rika åkrar.«*

– Här är stadens torg.

Vi hade ännu icke sett en enda människa på gatan. De enda Skanörsboer, vi kunde upptäcka, var en stor gåsflock, som vadade i sanden.

– Kör till gästgifvaregården! Ljöd nu befallningen till skjutsghossen.

Han ursäktade sig. Han hade aldrig förr varit här i staden och visste icke om det fanns någon gästgifvaregård, ännu mindre hvar den var belägen.

Vi sågo oss nu om med tredubblad uppmärksamhet. Ej en enda dörr var öppen. På flera fönster voro luckorna för; från ett och annat tittade ett fruntimmersansigte ut, men så snart vi vände ögonen emot dem försvunno de åter.

– Är hela staden utdöd? Allt hvad jag hittills sett utgöres ju blott av kvinliga skuggor?

– Visst icke. Det är stadens damer. Herrarne visa sig endast om vintern; om sommaren äro de till sjös.

– Ah, quelle chance!

I detsamma visade sig ett par barn i en gränd, d.v.s. en öppning mellan tvenne hus. Vi tillfrågade dem om vägen, och till min stora förvåning svarade de på samma språk, som talas af fiskarena på danska kusten och

i Vedbek. Här var språket till och med danskt.

Vi kommo nu till gästgifvaregården. Den var öfverlemnad skattefritt åt en enka, som åtagit sig det kinkiga bestyret, att vara gästgifverska utan gäster.

Baggesen berättar i »Labyrinthen«, att på Lüneburger Hede kan man äta de förträffligaste gäslefvrepastejer – om man sjelf har dom med sig. Detsamma är fallet med gästgifvaregården i Skanör.

Jag vill likväl icke önska någon resande en bättre måltid, än den vi åtnjöto i Skanör. Gästgifverskan mottog oss med ett vänligt ansigte, vi fingo oskummad mjölk, ägg, smör, bröd, spickefläsk, peppar och ingefära – hvad kunde vi mera begära? I brist på Strassburgerpastejer hade vi medfört en utmärkt appetit och ett förträffligt flaskfoder.

Vi ledo ingen nöd; men våra hästar? – Hafre fanns icke på gästgifvaregården. Hvar skulle man få köpa sig några kappar? Hvar annorstädes som helst, blott icke i Skanör; här voro Sleipners fyrfotade ättlingar icke bortskämda; de infödda trifdes förträffligt vid hö; de främmande kunde få hafre efter behag, n.b. om kusken försett sig med en så försvarlig säck med foder. Det hade vi icke vetat om, och det var derföre en synnerlig tur för våra skyddslingar, att en af stadens honoratiores vänligt gaf dem en måltid, som icke skulle kunnat köpas på en hel mils omkrets.

Sedan vi spiset, besågo vi staden. Det är bokstafligen sannt, att vi icke under hela vår vandring mötte en enda karl eller sågo en enda dörr öppen.

Butiker? – Oerhörda lyx! Då man i stora verlden behöfver en våning på nedre botten med spegelglasfönster för att utställa sina försäljningsartiklar, rymmer man dem uti Skanör i ett skåp. Och är väl det så underligt? – Då man i det stora Köpenhamn har grosshandlare, som gå med kontoret på fickan, kan man i det anspråkslösa Skanör mycket väl hafva minuthandlare, som gömma sin butik i en disk.

Läsaren kan af ett enda faktum göra sig en föreställning om hvilken lycksalighetens guldålder som råder i Skanör: hvarken i Skanör eller i Falsterbo finnes läkare eller apothek. De sjuka få lof att dö i fred för recepter och muskuspulver, och då de dött, få de en hederlig begrafning; staden håller både prest och klockare.

Vi voro nog lyckliga att sammanträffa med den sistnämnde embetsmannen. Det var en vänlig, anspråkslös och förekommande man, som icke förrådde något tecken till den myndighet och egenkärlek, som annars så lätt koncentrerar sig i svansen på presterskapet. Han visade oss kyrkans

och stadens märkvärdigheter och yttrade sig humoristiskt, men ganska belåtet om skilnaden mellan det lilla Skanör och den stora, vida världen. Hade icke Alexander på sin tid tagit ordet ut munnen på mig, skulle det halft medlidsamma leende, hvarmed denna man betraktade Europa på andra sidan Ljungheden, hafva frestat mig till den högmodiga förklaringen: »Hade jag ej så mycket att slåss för i Köpenhamn, kunde jag vara frestad afundas klockaren i det fredliga Skanör« – men nu säger jag det icke.

Värnen norr om kyrkan i Skanör. Teckning av A. T. Gellerstedt 1867.

Huru fredligt man lefver i Skanör öfvergår all vanlig fantasi. Processer, reverser, stämningar o.s.v. känner man endast till namnet. En saga berättar, att en gång i en förrunnen tidsålder en jurist kommit till staden, men man hörde sedermera ej af honom; troligen hade han svultit ihjäl.

Staden styres patriarkaliskt-despotiskt af en borgmästare, en gammal hedersman på 80 år. Han kan icke fördraga, att den ene af hans undersåter ligger i klammeri med den andre och därför göra de det icke heller. Han kan dessutom likaså litet tåla att höra talas om t. ex. utskiftning af stadens jord eller andra dylika nymodiga påhitt, och därför vågar heller ingen komma fram och tala om något sådant. Stadens innevånare hafva sin stadsjord i små åkerlappar, en här och en der. En borgare, som eger

ett halft tunnland, är ofta tvungen att söka upp det på bortåt en 30 olika ställen; det är besvärligt – »men borgmästaren säger, att det är bäst så, och därför får man ha' det på det gamla viset«.

Då jag gick förbi skolhuset, föll min blick på en liten byggnad med tillspärrade fönster och en stor jernbom för dörren. För bommen satt ett hänglås, men både lås och bom voro alldeles öfverrostade; det syntes tydligt, att de icke varit öppnade på långliga tider. Själva dörren satt midt på väggen, utan att någon trappa förde upp till den.

– Hvad han j för något derinne? sporde jag min ciceron, kantorn.

– Något som vi ej borde hafva, svarade han halft generad. Det är stadens arrest.

– Den tyckes just ej höra till de mera frekventerade etablissemangerna, menade jag.

– Nej! – under de trettio år jag varit här, ha vi blott varit tvungna att begagna den en gång. Det var en tjuf, som förvillat sig hit, men vi skickade genast af honom igen.

Lyckliga stad n:o 92! Hvilket lands stad n:o 1 kan säga något liknande?

Sedan vi besett stadens öfriga märkvärdigheter – hela tiden utan att möta något, som hade likhet med en herre eller en dam på de, som det tycktes åt gässen uteslutande helgade gatorna – gingo vi ut på åkrarne, beledsagade af en hygglig stadsbo.

Jag kommer nu till ett ämne, som mycket sällan förekommer i skönlitteraturen, men som jag här omöjligen kan förbigå. Mina ärade läsare på landet behöfver jag väl ej göra någon ursäkt, för det jag kommer att tala om det der, som de veta utgör agrikulturens Alfa och Omega. Mina ärade läsare och läsarinor i staden känna sig deremot kanhända litet generade öfver att se något sådant gjort till föremål för referater och reflexioner. Jag skall därför vidröra det så varligt och försiktigt som möjligt.

Det gifves trakter på jorden, hvarest träd och buskar höra till sällsyntheterna, och hvarest följaktligen äfven bränsle är mycket rart. Det är t. ex. fallet vid Ganges stränder och i åtskilliga af de mera ökenartade delarne af Afrika. Menniskans uppfinningsförmåga har dock på de nämnde ställena hittat på att i stället för torf och ved begagna – kamelgödsel. Nu är det obehagliga ordet uttaladt! Denna artikel hålles t. ex. i Hindostan i så högt pris, att det för en hindufamilj är lika så dyrt att få en död bränd, som det är för de efterlevande i Köpenhamn att få honom begravnen på Assistents-kyrkogården.

Vid Skanör finnes nu likaså litet som vid den heliga floden någon skog, och man hjälper sig derföre här fram med samma bränsle-surrogat som der; dock, då man i Skåne ej har några kameler, som leverera det, hemtar man det från korna.

I det jag trädde ut ur staden, kom en vagn, körd af ett par pigor, mig tillmötes. Den var lastad med en hop fyllda säckar.

- Hvad är det för något som man kör hem der?
- Bränsle.

Lilla Mellangatan i Skanör. Teckning av A. T. Gellerstedt 1865.

- Ah! – torf?
- Ja, Skanörstorf.
- Hvad vill det säga?
- Äh, det är en sådan der slags torf, som man bränner här på orten.
- Ljungtorf kanske?
- Nej, ljungtorfen är helt och hållet af vegetabilisk art.
- Är denna då uteslutande mineralisk?
- Nej, strängt taget är den animalisk.
- Hvad behagas?
- Der vid sidan af vägen kan ni taga den närmare i betraktande.

Jag såg här ett icke så obetydligt areal betäckt med torf, men besynnerligt nog! – Torfen var icke formad i fyrkantiga stycken, som annars brukas; den var rund, ungefär som tillplattade snöbollar. Vid närmare efterseende uppdagade jag med förvåning af hvad ämne den var beredd.

– Bränner man verkligen det der i kakelugnarne?

– Ja, och i spisarne också. Fattigt folk häromkring brukar aldrig annat bränsle, och det händer alltsomoftast att de välmående äfven få hålla till godo dermed.

– Det måtte vara en egen odör i Skanörs kök?

– Ja, främmande påstå det; men säkert är, att detta slags torf, när den är väl pressad och torkad, gifver ett mycket förträffligt bränsle. I en bakugn t. ex. gifver den mycket mera hetta än ljunger eller långhalm.

– I en bakugn!! – – –

Nu förstod jag, hvarföre man alltid skär bort skorpan på brödet i Skanör. Renlighet är en god sak.

Jag började nu ett landtekonomiskt föredrag om den stora orätt som skedde mot jorden, i det man brände upp det kostbara ämne, som skulle göra den fruktbar.

– Ja visst är det galet, medgaf min ledsagare, men så länge kommunen icke kan gifva de fattige annat bränsle, kan ingen jordegare vara så hårdhjärtad att neka dem uppsamla detta, som de nu haft privilegium på – i århundraden kanske.

Detta var ett exempel på det slöseri, hvartill armodet kan föra.

Vi nalkades nu *Falsterbo*, Sveriges Skagen. Falsterbo ligger en fjerdedels mil från Skanör, men har samma öfverhet som denna stad. I Falsterbo synes allt ännu mera öde och melankoliskt; sjelfva Skanör ser med ett visst medlidande ned på detta styfbarn bland Sveriges städer.

Husen äro här ännu färre och dåligare. Midt i staden ligga höga berg af flygsand, och på gatorna och torget – om man får begagna dessa ord – ser man hvarken gräs eller sten, blott den djupa hvita sanden. Förmodligen för att skaffa sig lä mot bläst och sand, har man på gatorna på ett oregelmässigt sätt plantera fullt med pilträd och almar, hvilka senare isynnerhet stå höga och märkvärdigt frodiga midt i sandhafvet. Mellan husen ser man icke här såsom i Skanör staketer och plank, utan blott höga vallar af förruttnad hafstång, hvilken just ej heller bidrar att gifva staden ett trevligt utseende. Så länge vi uppehöll oss der sågo vi ej en själ på gatorna. Alla dörrar och fönster voro tillbommade, och allt var så stilla, som om staden varit öfvergifven.

– Men vem bor då här i denna öken?
– Sjömän och fiskare liksom i Skanör.
– Det vill således sägas, att männen äro ute på sjön och hustrurna sitta här hemma som i enkesäte.

– Ja, här ingår bruden alltsomoftast med ens i enkeståndet. Det är blott hustrurna, som äro bosatta i Falsterbo. Männen äro här blott på korta besök, vanligen en gång om året, ibland icke det en gång.

Vi gingo fram till kyrkan. Den ligger likasom den danska Skagens kyrka halft begravnen mellan flygsansberg. På kyrkogården ligger mången vidtberest man, som i sina ynglinga- och mannaår tumlat från hamn till

Torget i Skanör, skolhuset till höger. Foto före 1874.

hamn i det blomstrande södern och sedermera bortdrömt sin ålderdom i fadernehyddan mellan tången och pilträden med sina minnen till sällskap. Hvad han sett och upplefvat har ej blifvit upptecknad. En svart träram om den hvita sanden betecknar hans graf; den liknar ett oskrifvet blad med sorgkant. Planterade blommor trivas icke här på grafvarne, men på sina ställen sköto evighetsblomster upp af sig sjelfva, och omgifven af »Jungfru Mariæ sänghalm» syntes en liten kulle, tätt beväxt med den friskaste grönska och öfverskuggad af violetta stjärnblommor; det var *Solanum dulcamara*, som här trädte i murgrönans ställe och dekorerat kullen.

Det var en vacker, stilla och klar sommardag, vi hade valt till detta besök, och dock var det nästan omöjligt att värja sig mot den dystra, sorgbundna stämning, som var utbredd öfver hela nejden. Hvilket intryck

måste ej Falsterbo göra en grå, mulen novemberdag! Jag vet ej om stadens innevånare äro »läsare« – pietister, – men det vet jag, att det skulle vara lätt förklarligt om de blefve det. Det »memento mori!« som är Trapistbrödernas lösen, tyckes här vara hela naturens helsning.

Om någon vill företaga en resa »för sitt nöjes skull«, vill jag icke råda honom till att göra denna utflygt, som jag har gjort! men det finns många, många Köpenhamnare, som det skulle göra ofantligt godt att göra en resa till Falsterbo och vistas der en liten tid.

Alla de ungherrar, som hava njutit en liten smula mer än vanligt af lifvet och inbilla sig vara högeligen trötta på världen, därför att hufvudstadens brokiga lif icke bringar dem så många omvexlingar, som de tro sig berättigade att önska – dem råder jag att tillbringa en sejour i Falsterbo.

Alla de unga damer, hvilka icke kunna tänka sig en dag med morgon, middag och afton utan tre olika toaletter, med tillhörande visiter, promenader och soiréer – dem anbefaller jag en vintersäsong i Falsterbo, i den stad, hvars förnämsta gata aldrig blifvit berörd af en sidenkjol, hvarest knappt en uniform någonsin visat sig, och hvarest knappast en gång ett positiv med tillhörande virtuos gifver en musikalisk aftonunderhållning.

Alla de äldre herrar och damer, som sucka under skomakarnes och gatstenarnes tyranni, och som vid hvarje steg på hufvudstadens trottoarer på ett ömt sätt påminnas om de fatalaste parasiterna på civilisationens träd – liktornarne – dem råder jag framför alla andra att resa till Falsterbo. Så mjuka gator som i denna stad skola troligen de ej finna i hela Europa.

J. H. Chronwall

1877

År 1877 gav Chronwall ut sina reseminnen med titeln »Reseminnen på wers och prosa, samlade under en färd från Falsterbo till Haparanda». I det lilla häftet finner vi Skanör och Falsterbo, men inte bland de skånska städerna, utan vid Jönköping!

Falsterbo

Men hwad hade jag der att göra? – Man kallar Trosa för »werldens ända»; men det war bättre man gaf Sveriges minsta stad Falsterbo det namnet. Ingen bana går dit, ingen ångbåt lägger till. Och hwad skulle det tjäna till att bygga en hamn derstädes? Falsterbo har blott 280 inwånare. Nära hälften af dem är männer och de äro till sjös, nästan ständigt ända från deras 15:de år, tills de äro maktlösa gubbar, 60 á 70 år gamla. Jag såg ej mer än två männer, som woro i blomman af sin ålder, och de woro lotsar. Den öfriga befolkningen wid pass 130 eller 140 själar, bestod af qwinnor och barn. Jag blef riktigt begapad, då jag trädde in på deras ödsliga gator (eller vägar kan man hellre kalla dem, ty de woro ej stenlagda, utan uppfyllda med sand, som gick mig upp till knäna.) I hwart fönster såg jag spejande ansikten: de glodde på mig, som om de ej fått ögon förrän den dagen. Då jag trädde inom den lilla stadens område, såg jag inga lefwande warelser ute, mer än en katt och en råtta. Men jag hade knappt gått mer än 2 minuter, förrän de ödsliga gatorna uppfylldes af råmande kor, hwilka kommo hem från ett mycket magert bete, beläget utmed sjöstranden, omkring en half mil från staden. Ingenting kan med förmån planteras, hwarken nära wid, eller i Falsterbo. Ingenting grönt fans här, annat än några höga, gamla träd. Dessa stodo djupt nedrotade i sanden och beskuggade med sina yfwiga, swala kronor den af 15 eller 20 halmtäckta gårdar bestående staden. Kyrkan tycks wara mycket gammal, låg omgifwen af höga sandwallar, på hwilka jag länge drömmande stod och såg ut öfwer det widsträckta, ödsliga hafwet. Mellan dessa wallar och kyrkan stodo några gamla mossbelupna minneswårdar, hwarunder de aflidne sofwo, som det tycktes, glömda af hela werlden. Snart nog skola deras kors och grafwar öfwerhöljas af den myckna kring Falsterbo befintliga flygsanden. Rundtom Falsterbo och

Skanör är en riktig ödemark, der intet wexer, annat än ljung och mossas. Men här denna dystra ödemark är, har fordom warit en stor och wäldig stad wid namn Skanör. Man läser i danska rimkrönikan:

*»Den tid då Christus lät sig föda,
stod Skanör och Lund
i sin fagraste gröda«.*

Och detta kan allt wara möjligt. – Efter hwad jag fick weta, hade Falsterbo först blifwit bebygdt af några från ön Falster*) kommande fiskare. De hade blifwit ditlockade af det winstgifwande sillfisket, men detta aftog efter århundraden allt mer och mer, med det samma gick staden också alltmer och mer under. På Falsterbo ref finnas – förtäljer folket – lemningar efter ett gammalt slott, som skulle ha tillhört (om jag mins rätt) drottning Margareta. – Efter 4 timmars wistelse i Falsterbo begaf jag mig till den ¼ dels mil derifrån liggande lilla staden

Skanör

hwilken hade 756 inwånare. Der äro också alla kraftfulla männer ute till sjös, och der, liksom i Falsterbo, finnes ingen läkare eller apothekare, inga handtwerkare (åtminstone såg jag ej några), inga krogar finnas, och följaktligen inga slagsmål, hwarför också många år kunna gå förbi, innan den dystra rådstugan blir begagnad för någon rättegångs skull. Det enda nämnvärda, jag såg, war en handelsbutik, en gästgifwaregård, men utan utskänkning af spirituosa, en prest, en skollärare samt en borgmästare, som härskar öfwer båda de nästan menniskotomma städerna. Fisket war förr wid Skanör liksom på andra sidan Falsterbo ref mycket rikt, men är nu alls icke lönande. Marken är något mera fruktbar wid Skanör än wid Falsterbo. Efter ett dygns wistelse i Skanör, reste jag till den 35 mil derifrån liggande småländska staden Jönköping.

*) Derefter fick staden sitt namn.

Anders Petter Erikson

1879

Anders Petter Erikson, 1851-1911, gav 1879 ut »Ett litet julhäfte« där denna berättelse ingår. EPE var född i Vimmerby och var, när berättelsen skrevs, extra ordinarie telegrafassistent i Malmö. Han gav 1878 ut ett liknande häfte med titeln »Bilder från Malmö«.

En fotvandring till Skanör och Falsterbo

Sedan många år tillbaka har det utgjort min lifliga önskan att en gång se de båda tvillingstäderna på Sveriges sydligaste landtunga, dit den nya tiden med sin flärd ännu ej skulle ha trängt, och der innevånarnes konservativa tänkesätt skulle yttra sig både i språk, klädedrägt och flerfaldiga andra afseenden. Och nu skulle denna önskan äntligen bli uppfylld. En vacker septembermorgon vandrade jag nemligen med packning på ryggen och en god vän i sällskap förbi det gamla Malmöhus slott, för att företaga en tur till fots neråt skånska slättbygden med Skanör och Falsterbo till yttersta mål.

Det är på denna färd jag beder läsaren vara oss följaktig.

Innan vi gå vidare, kanske jag får presentera min reskamrat:

»Herr Törnsköld!« extra ordinarie vid – ja, hvilket verk han tillhör synes af uniformsmössan, som han enkom tagit på för att imponera på the skanöriter och the falsterbobor. Han är en ung man med ständigt godt lynne och besitter för öfrigt rätt vackra sceniska anlag. Han har till specialitet att härma raketer. Detta gör han så väl, att man ovilkorligen drar sig tillbaka af fruktan att bli bränd, då han föredrar konststycket i ens närhet. Man hör hur raketen med ett fräsande ljud far upp mot höjden och exploderar med skarpa knalleffekter.

Nu några ord om mig sjelv: Jag är fuskare i teckning, i träsnideri och, såsom här synes, äfven i författarskap. Jag är en af de der pseudonymerna, som sända sina literära foster till tidskrifter, och som sedan i brevlådorna få svar af följande lydelse: »Lägg mera eld i era versar eller era versar i elden!« – »I korgens djup, fördoldt för verldens öga« etc.

I största välmening har jag här som allra hastigast skildrat oss, på det att läsaren måtte kunna bestämma sig för om han vill anförtro sig åt sådant sällskap. Det är minsann för sent att ångra sig, sedan vi väl hunnit ut på den ödsliga ljungheden. Om någon af oss då framrycker en revolver och ryter: »Pengar eller lifvet!«, så skola era nödrop bortdö ohörda.

Vi vandrade alltså vidare förbi slottet, passerade Ystadjernvägen och styrde kosan utåt Limhamn, glada i hågen, fastän elaka järtecken bådade något obehag. Hela rader av fiskarkäringar voro nemligen på väg till staden, skjutande sina sillkärror framför sig. Och alla dessa mötte vi, innan vi gått en $\frac{1}{4}$ timma. Promenaden utefter hafskusten var angenäm, och vi insöpo havsluften i fulla drag. Vi kände oss fria och nöjda samt riktigt längtade efter något litet äfventyr.

Det spränger en kustvakt i rask traf förbi oss.

– Skulle vi icke kunna sätta ihop en liten smugglarehistoria med anledning af den der tullmänniskans brådska? frågade jag.

– Jo, det vore inte så illa. Men då får vädret inte vara så här soligt och vackert.

– Nej, becksvarnatt och störtregn naturligtvis.

– Och en med varupackor fullastad båt, som arbetar sig fram mot stranden.

– Och signaler, som likna sjöfoglars skri.

– Och dunkla gestalter, som ligga nedhukade bakom tånghögarne.

– På afstånd skulle höras hästraf.

– Och sedan skulle trakten upplysas af en blix och genljuda av ett pistolskott.

– Kustserganter, svordomar, dödsskrän och vågornas brus!

Vi kommo riktigt i tagen med att fuska i fru Carléns yrke. Men så varseblefvo vi en karl, som gick ute i vattnet och fiskade räkor med håf. Han var en half fjerdingväg från land, och likväl steg vattnet honom icke till knäna. Vi insågo därföre, att ingen skulle tro vår smugglarehistoria, om vi förlade den här, hvarest det är omöjligt att landsätta en båt.

Snart voro vi framme vid Limhamn. Vi frågade en gubbe som gick och sysslade med sina nät, hvilken väg vi skulle gå för att komma till Skanör.

– Då skulle di gåd lige ragt genem Södervärn i Malme.

Törnsköld gaf mig en komisk blick och fick en tragisk i utbyte. Båda äro vi uppifrån landet, och voro ej så synnerligt lokaliserade härnere. Vi hade litat på hvarandra och efter tyst öfverenskommelse gått utefter kusten.

Det var otur, och nu förstodo vi, hvarför vi mött så många käringar.

Efter gubbens anvisningar företogo vi oss att genskjuta landsvägen. Och så bar det af på byvägar, markstigar, utefter pilvallar och öfver åkerfält. Det var en tröttsam marsch, och då vi efter två timmars ströfvande äntligen uppnådde rätta vägen, kunde vi ännu tydligt se Petri kyrktorn i Malmö på föga långt afstånd. Här framtogo vi cognacsflaskan första gången. Men det behöfdes också att elda på under ångpannorna för att kunna fortsätta med förnyad fart.

Mitt ritalbum hade hittills fått ligga orördt. Visserligen finnes här en mängd vackra ställen, men de äro hvarandra temligen lika och kunna

*»Då skolle di gåd lige ragt genom
Södervärn i Malme«*

tecknas ur minnet. Man behöfver endast rita af några hvita hus med röda gaflar och gröna tak, en väderqvarn, ett kyrktorn med trappformiga gaflar och omgifvet af bokar samt några raka pilvallar härs och tvärs öfver fältet. Placerar man derefter en och annan långbent stork på något stugutak samt ritar i förgrunden en plog med hjul, ett par feta hästar och en bondpåg i träschor, så har man ett landskap med figurer till, som man kan uppge vara tecknat hvar som helst på den bördiga slätten.

Gästgifvaregården, som ligger halfvägs emellan Malmö och Skanör, heter Hvellinge – Obs! stafvat med hv och e.

Dammiga och trötta inträdde vi i skänksalen. Ett par skrålande ungdomar i beväringsmössor sutto vid ett bord och drucko toddy. De tystnade och aftogo mössorna med en viss militärisk fart. Denna liksom andra artigheter mot oss under resan är jag nog anspråkslös att tillskrifva Törnskölds guldgalon.

Vi beställde middag, ty motionen hade förskaffat oss en strykande aptit.

Jag hade för några år tillbaka sett min reskamrat, den sceniske diletanten, i ett societetsspektakel uppträda såsom Sjövall i »Ett resande teatersällskap«. Här utförde han en annan rol ur samma pjäs, nemligen Ölanders. Han *spelade* icke, utan han *var* den hungrige tragikern. Fat

karotter och flaskor tömdes med en förfärande fart.

– Nå, tror du vi få något att skriva om från vår färd? frågade jag Törnsköld, då vi slagit oss ned i en berså ute i trädgården.

– Ja bevars. Skrif bland annat att man verkligen icke behöfver äta bara välling på Hvellinge gästgifvaregård. Men för öfrigt skulle vi väl ha lite kärlek med, annars blir det icke treffligt.

– Nej tack! Några kärlekshistorier bry vi oss ej om. Jag råkar vara förlofvad, och en af de första, som kommer att läsa våra reseanteckningar, blir antagligen min fästmö.

I det samma kom en flicka med kaffebrickan – »U.N.P.« stod det med blå bokstäfver på kopparne.

– Heter gästgifvaren Uno eller Ulrik? frågade jag.

– Nej han heter Ulåöf (Olof), fast de skrivit U.

Beställningen af porslinet måtte ha skett muntligen. O nemesiis divina!

Framåt marsch igen! Mätta och välmående knogade vi åstad under tystnad och passerade återigen kyrkor och bondgårdar.

– Vad heter detta stället? frågade vi en dräng, som stod och klatschade med en piska i en port, som påminde om ett litet fästningsverk.

– Ola Trulssen heder han.

Om en stund framstälde vi samma fråga på ett annat ställe.

– Hvad heter den här gården?

– Jeppa Jeppssen hette mannen, men han är nu död.

Nu återstår endast en mil, innan vi äro vid målet. En och annan liten kulle höjer sig öfver slätten. Det ser ut som gamla Sverige ville göra en sista ansträngning att ännu häfda sitt anseende såsom högländ. Men det är ett vanmäktigt försök, och vårt fädernesland, som under sitt långsträckta lopp kan uppvisa så många natursköna trakter, tynar här af till en torr ödslig ljunghed och liksom räcker en vissnad hand till helsning åt grannlandet på andra sidan Östersjön.

Heden utbreder sig ändlöst framför oss. Gaflarne af ett par enstaka kojor på afstånd är det enda, som afbryter enformigheten. Men till höger har man dock den uppfriskande anblicken af sundet, som här gör en djup inskränning i landtungan. Bortom viken höja sig i fjerran tvenne långsträckta platåer i blå förtoning. Vi trodde i början att det var någon hägring.

Staffage till den genom sin ödslighet anslående taflan saknas icke. En gumma, åtföljd af ett par barn, kom nemligen på vägen, skjutande en skottkärra framför sig.

– Hvad har mor i hjulbören? frågade jag för att inleda ett samtal och för att förvåna Törnsköld med min kunskap i sydsåkanska språket.

– Torf.

– Hvad ska det begagnas till?

– Bränne.

Åh, låt oss gå in i er stuga och se, hur torfven brinner!

– Dä går gåöd (godt) an, sade hon med en förundrad och medlidsam blick på oss, som icke hade sett något så hvardagligt.

– Säg mor, hvad är det för höjder, som synas derborta?

Truls granne på Ljungen. Teckning av A.P. Erikson 1879.

– Skanör och Falsterbo.

– Är det Skanör som ligger till höger?

– Ja, hur ä de? sade hon, vändande sig till barnen.

Jag har upprepat detta samtal, emedan det är ett karakteriserande bevis på slättbons gränslösa tröghet. Gumman hade kanske hela sitt lif igenom dagligen sett de båda städerna på afstånd, men ändock var hon ej säker på hvilket som var Skanör eller Falsterbo.

Då vi hunnit fram till de båda stugorna, som synts på afstånd, gjorde vi halt.

Häriifrån måtte vår gamle ritlärare ha tagit motiven till de plancher, han gaf oss att teckna i skolan. Samma förfallna hydda tyckte jag mig ha sett förr, och det var liksom att upplifva gamla minnen från pojkåren, då

jag satte mig ned att rita af lerkojan med sitt torftak, sin halmbeklädda gafvel och sina af hafstång förfärdigade utbyggnader.

– Der har väret fler polpeder förr, sade fiskaren, som bodde midtemot, och med hvilken vi kommo i samtal. Med polpeder menade han utbyggnader. Likaså berättade han, att det blå fönstret med de tre rosorna på, som satt der uppe i halmen, blifvit bergadt efter något förolyckadt fartyg. – Fiskaren var enligt sitt eget påstående »en trefflig man och ville gerna snacke«. Snart hade vi också reda på både hans historia och grannens midtemot. Sjelf hade han i sin ungdom försörjt sig med nålen, men tyckte liksom den hjeltemodige skraddaren i sagan, att yrket var för skamligt för en man, hvarför han slagit sig på att fiska torsk istället.

– Nä jesgemä sicken een! utropade han, då han varseblef min teckning. Di må rita af mi stua og!

– Den är för ny och vacker, försäkrade jag.

Ditt hus var för vardagligt att kunna bli förevigadt, men må ditt namn gå till efterverlden, du hederlige och »trefflige« Truls Nilsson!

Vi blefvo bjudna på ett glas bier och visade vår erkänsla genom att traktera Truls med cognac samt gifva hans lilla flicka en ny tioöring.

– Kan du säga hvad det är för en slant?

– En tjugestyfver, svarade hon utan betänkande.

Jag har ofta förvånat mig öfver den envishet, hvarmed man i Skåne fasthåller vid de gamla benämningarna på penningar. En femtioöring kallas icke ens »tjugofyraskilling«, utan får hålla till godo med den ännu åldrigare benämningen »tre daler«. En tvåöring kallas »fyra styfver«, och här fick tioöringen heta »tjugestyfver«, fastän något äldre mynt af den valören mig veterligen icke funnits.

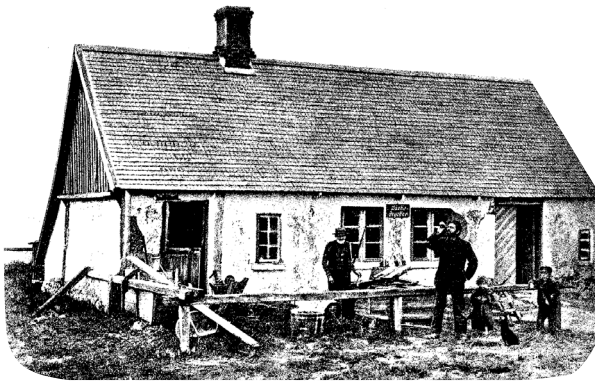
Vi sade farväl åt Truls och fortsatte marschen, något stela i benen till en början. Der till venster kommer telegraflinien ifrån Trelleborg och klifver med långa steg öfver heden, tills den uppnår vägen, och fortsätter sedan i samma riktning som vi. Den långa raden af stolpar, hvilka bli mindre och mindre på afstånd, gör en ypperlig perspektivistisk effekt på den annars så enformiga slätten.

Det led nu mot aftonen. Jag afstår ifrån försöket att beskrifva det stortartade skådespelet, då solen sjönk i hafvet. Måhända hade solnedgången varit lika praktfull, om vi åskådat den från någon annan plats, men den tanken smög sig på mig, att vestern här strålade i skönare färger, och att dessa qvardröjde längre vid horisonten för att gifva en ersättning åt dessa traktens bebyggare för allt, hvad de sakna af skönhet i den ödsliga natur,

som omgifver dem.

Skymningen blef af kort varaktighet, och snart var det mörkt. Rätt framför oss lyste ett skarpt sken, som vi lätt kunde inse var Falsterbo fyr. Jag kan ej neka till att åsynen af fyren livvade upp oss. Det påminde om att människor ändå funnos i denna öken, hvilken blifvit ännu hemskare, sedan mörkret inbrutit. I qväll vägledde alltså fyren äfven ett par resenärer till lands.

Det sjöng i telegrafråden och brusade i stolparne, från sjöstranden

Truls i brunnen. Foto Mathilda Månsson 1904.

hördes vågornas squalp samt ljudet af en och annan sjöfågel. Här skulle vår smugglarehistoria tagit sig bra ut!

Vi hade nu tillryggalat fyra mil med den långa omvägen till Limhamn och voro ansenligt uttröttade. Intet tecken till människoboning kunde ännu skönjas. Törnesköld försökte hålla modet uppe genom att sjunga kupletter ur Frihetsbröderna.

*»Två och två vi dristiga gå,
Ingenting vi frukta må«*

Ett stycke från vägen urskiljde vi nu en lång mur af hafstång, hvilken slingrade sig utefter slätten lik en jätteorm. Det tycktes antyda, att vi befunno oss nära vårt mål. Så var det ock, ty snart framtindrade det ena ljuset efter det andra, och vi befunno oss alldeles invid sjelfva Skanör.

En hund kom rusande emot oss och skälde ursinnigt. Då han blef för närgången, fick Törnsköld den goda idéen att kasta en raket efter honom. Det fräste och smälde, och den som fick brådtom att kila sin väg, det var hunden. Vårt första mottagande tycktes alltså gifva stöd åt ett gammalt ordspråk, som man elakt nog har ifrån Skanör, nemligen »Luck dörren och släpp ut hundarne, det har kommit en karl till byn!«.

Klockan var ungefär 8, då vi tågade in i staden. Vi kunde endast urskilja konturerna af ett par låga husrader. Ingen gatlykta fans, men från ett och annat hus lyste det ännu. Törnsköld gjorde sig skyldig till oartigheten att helt ogeneradt kika in i ett sådant upplyst fönster. Han ville se, hur Skanör såg ut invändigt, sade han.

Ljudet av några träskor, som slamrade mot gatstenarne, lät som musik i våra öron, ty vi hade ännu ej sett till en lefvande varelse mer än hunden. Vi ropade an ett par ungherrar, som voro ute och flanerade på qvällsqvisten, och hvilkas steg det var som hörts på afstånd.

– Hvar någonstans är gästgifvaregården belägen?

En lång paus följde. – Vi upprepade frågan ännu en gång på så god danska vi kunde.

– Der de to store träna staur, upplystes det omsider.

Vi gåfvo dem några temligen tydliga vinkar att blifva våra ciceroner, men dertill syntes de icke hafva lust, hvarföre vi på egen hand gjorde en upptäcktsresa gatan framåt. Der stodo verkligen två stora trän framför ett långsträckt men ytterst lågt hus. Ingen skylt kunde vi upptäcka i mörkret, men vi klappade ändock på, då dörren befans vara stängd. Efter en god stunds bultande drogs en bom undan, och dörren öppnades af gästgifvaren sjelf. Vi infördes i en rymlig sal med sparrar i taket och i ena hörnet försedd med en stor jernugn, på hvilken var afbildad S:t Görans strid med draken jemte en mängd andra roliga gubbar. De skånska jernugnarne med sina gjutna ornament, blommor och figurer, intressera mig mycket, både i etnografiskt och konstnärligt afseende.

Emellertid somnade vi snart ifrån alltsammans. Inga bullrande åkdon eller skrålande nattsvärmare störde oss. Endast en gång hörde jag natt-väktarens rop:

*Klockan är tio slagen,
Vinden är sydväst,
Tio är klockan slagen.*

Tidigt på morgonen väcktes vi af ljud, som kunnat ingifva oss den före-

ställningen, att vi befunno oss i en norsk säter eller uppe i de vermländska skogarna. Det var nemligen hornlåt eller tutningar i lur för att begagna ett mindre poetiskt uttryck. Straxt derefter hördes ett fasligt kacklande och skrånande af en mängd morgonfriska gäss, hvilka flockvis passerade förbi våra fönster. – Ingen må nu tro, att hornlåten och gäsflockarne hade något direkt sammanhang, och föreställa sig en gäsvaktare med lur! Vi voro nog naiva att tro det till en början, men fingo sedan veta, att det är hören, som tutar i luren, då stadens boskap skall samlas för att

Skanör. Teckning av A. P. Erikson 1879.

drifvas ut på bete. Denna jemte åtskilliga andra upplysningar fingo vi af en ung dam, med vilkor, att vi icke skulle säga något elakt om Skanör, då vi kommo hem.

Jag hoppas att icke bli ansedd såsom löftesbrytare. Ty att jag talar och ritar gäss på min teckning, kan väl icke anses vara elakt? De måste vara med, om skildringen skall bli någorlunda naturtrogen. Men den som var elak, det var Erik Bögh, då han i sin reseskiss talade om »Skanörstorf«.

Solen sken in genom de låga fönstren i vårt rum. Vi veko rullgardinerna åt sidan och tittade nyfikna ut, innan vi ännu voro klädda. Efter intagen frukost begåfvo vi oss ut för att se oss omkring. Det är icke min mening att beskrifva staden. Vårt besök var dertill alltför kort. Icke heller skall jag komma med någon långtråkig historik. Jag skall nöja mig med ett citera de versar ur rimkrönikan, hvarmed man allmänt brukar svänga sig, då man skrifver om Skanör:

*När Christus lät sig föda
Stod Lund och Skanör i gröda.*

Några spår af den fordom betydande handelsstaden kan man ej upptäcka. Samtliga husen äro små och oansenliga, med halmtak och små runda frontespiser öfver dörrarne. Ett och annat nybygdt hus af tegel ser man här och der. De hafva uppstått efter den stora branden, som för några år sedan ödelade en del af staden. Öfverhufvud taget skiljer sig Skanör icke så mycket från smågatorna i de större skånska städerna. Till och med i de aflägsnare delarna af söder- och östervärn i Malmö påträffar man Skanörsvyer. Men de grå vallarna af hafstång, som sträcka sig runt omkring staden och omkring enskilda trädgårdstäppor, äro karakteristiska för Skanör. Lummiga träd höja sig här och der öfver halmtaken. På en öppen plats låg en hög af splittrade master och spiror, rostiga ankare och kettingsstumpar jemte en mängd andra stumma vittnen om de hemska skådespel, som bruka uppföras utanför dessa kuster.

Vi hade snart ströfvat omkring öfverallt, och det skulle nu smaka bra att få ett glas bier, ty vattnet här var gult som punsch och såg ej aptitligt ut. Men det fans ej en enda butelj att få.

Nog trodde vi, att man kunde få bier i Skanör, fastän vi just icke hade påräknat att få smällkork.

– »Smällkork«, hvad menas med det?

– Jo, det är en liten rolig historia, och efter som ni ej hört den, skall jag passa på och inflicka den i min annars tarfliga reseberättelse,

För 30 à 40 år sedan kommo några vandranda lundastudenter till Skanör. De tänkte först och främst på att tillfredsställa de materiella behofven och bestälde genast middag. En ganska passabel måltid framdukades. Men lilla supen saknades och kunde tyvärr ej anskaffas. Det fans icke annat än hembrygdt dåligt öl, och det föll icke turisterna i smaken.

– Ha ni ingenting annat, som duger att dricka?

– Nej, det fins icke.

– Åhjo, nog ha ni väl något?

– Ja, vi ha smällkork förstås, om herrarne vilja vara så gemena och hålla till godo med det.

– Jo, hit med »smällkorken«!

Nu framsattes några silfverhalsade buteljer, hvilka befunnos innehålla champagne af finaste slag.

– Hvad kostar flaskan af det här?

– Åh det är väl skamligt att ta betaldt för sådant, men vilja herrarne ge 12 skilling, så äro vi tacksamma.

Det tyckte de visst icke var för dyrt! Och så fingo de veta, att »smällkorken« bergats från ett fartyg, som strandat för ett par år sedan. Sedermera kommo de underfund med att skeppet varit destineradt till Petersburg med vin för ryska hofvets räkning. Det var således oförfalskad vara.

Men tyvärr köpte studenterna hela lagret af »smällkorken«, så att ingenting återstod åt oss.

Det oaktadt gjorde Skanör ett godt intryck på oss. Vi styrde nu kosan

Falsterbo stadsport. Teckning av A. P. Erikson 1879.

mot grannstaden Falsterbo, som låg der så täck med sin rika grönska, lik en oas i den bruna ljungöknen. Jag har alltid föreställt mig Falsterbo såsom en massa lerhus på en kal sandhed. Förmodligen delas denna föreställning af många. Men man blir angenämt öfverraskad af att se den lummiga löfskogen, öfver hvars toppar det urgamla kyrktornet reser sig med sina trappgaflar, under det att husraderna dölja sig under träden ända tills man är inne på sjelfva gatorna.

Efter en halftimmes promenad öfver heden, hvilken här allt mer och mer antaget karaktären af äng, befinna vi oss vid stadsporten.

Falsterbo har nemligen både stadsmur och stadsport. Muren är den vanliga af torf och havstång till ett par alnars höjd, och porten utgöres af en vanlig trägrind.

Törnsköld föredrog att stiga öfver muren, emedan han ansåg, det skulle bli alltför mödosamt att öppna grinden i den djupa sanden. Men jag ville ogera, att vår ankomst skulle få utseende af en fientlig invasion, hvilket kunnat injaga rätt mycken skräck, alldenstund hela den manliga befolkningen befinner sig ute på sjön om sommaren. Och att skrämma quinnor och barn på flykten, det var icke vår mening. Derför gick jag helt fredligt rätta vägen.

Det är tungt att gå på Falsterbo gator. Ju längre man kommer, desto djupare och hvitare blir sanden. Midt i gatan löpte ett par djupa hjulspår, och på sidorna om dessa syntes otaliga fotspår och andra märken efter gäss. På en öppen plats fanns en ankdam med ett par måleriska pilträd på ena kanten. Husen äro alla små och låga, hvitstrukna och med svarta korsbjelkar. Taken äro halmtäckta med torfskifvor lagda öfver åsen. Allt bär vittne om en byggnadskonst, som måtte ha idkats långt innan Skåne var svenskt. Man skulle nästan tro, att sagans fée låtit oss låna lyckans galoscher, med hvilkas tillhjälp vi förflyttat oss ett par sekler tillbaka i tiden och hundra mil söderut i rummet.

En gumma stack fram hufvudet ur en dörr och ropade tvärs öfver gatan till en annan quinna:

– Har du sedd gäsemanden?

– Ja gu' har jag sedd han – han löb lie nu opad gaden.

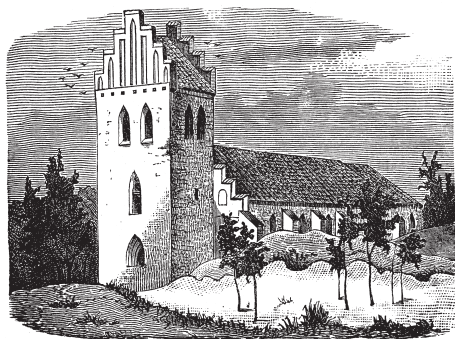
Efter att ha lemnat oss detta sydsvenska språkprof tystnade de båda genboarne och betraktade oss med nyfikna blickar. Vi klefvo stillatigande framåt, förvånade öfver allt det främmande, som omgaf oss. Sanden var nu så djup, att vi icke brydde oss om att lyfta på fötterna, utan plöjde fåror alltefter som vi gingo framåt. En otalig mängd träd uppskjöto ur detta sandhaf och bildade så lummiga löfhvalf, att vi icke kunde upptäcka, åt hvilket håll kyrkan låg, utan vi måste fråga oss för. Genom en förfallen grind, med tångvallar på ömse sidor, kommo vi in i en slags hage. Här ligger kyrkan liksom begravnen bland höga kullar. Dessa se på afstånd helt grönskande ut. Men på närmare håll ser man, att det är endast ett och annat tofvigt gräsbestånd, som slagit rot i den lösa sanden. Emellan kullarne äro klyftor, i hvilka sanden ligger ren och fin, till utseendet alldeles lik snödrifvor och antagande samma formationer, som vinden ger åt snön. Ur dessa klyftor uppskjuta friska asptelningar, hvilket gör att man samtidigt tycker sig skåda vinter och sommar.

Vi slogo oss ned i sanden, ty någon fläck med fast mark fans ej. Skall jag tillstå det? – Vi roade oss med att ligga och gräfva ner händer och armar

djupt i sanden, hvilken rann bort från kläderna liksom perlor. Falsterbo barn måtte ha roligare än andra barn!

Jag märker, att min beskrifning börjar bli alltför sandig. Det beror kanske derpå, att jag just sandar på manuskriptet med äkta importerad falsterbosand.

Under det jag ritade af kyrkan, hvilket snart var gjordt, då så litet syntes af henne, kom en qvinna och klef med sina bara fötter upp på den högsta kullen. Hon bar i handen en stor präktig kikare, genom hvilken hon tog en öfverblick öfver hafvet.

Falsterbo kyrka. Teckning av A. P. Erikson 1879.

Jag närmade mig och bad artigt att få se i kikaren ett ögonblick.

– Der är icke något att si, sade hon ovänligt och drog sig ett par steg längre bort.

– Jo, jag kan åtminstone få betrakta fyrtornet och refvet derute på närmre håll.

– Det kan di si med yina, upplyste hon och aflägsnade sig skyndsamt i detsamma Törnsköld närmade sig med morsk uppsyn.

Måhända var det ovana vid att se främlingar, som gjorde, att hon var så ogen mot oss. En möjlighet skulle det ju kunna vara, att kikarn »bergats« från något strandadt fartyg och att han var försedd med inskription, hvarför hon aktade sig att släppa honom ifrån sig. Visserligen hör man så mycket talas om ärligheten hos folket härnere: att aldrig någon i mannaminne varit straffad för stöld, att stadsborna hänga dörrnycklarne

på en spik ute på väggen, då de gå ut etc., men det är väl ej farligt att framkasta den förmodan, att mensklige fel äfven vidlåda innevånarna i Skanör och Falsterbo.

Kikaren fingo vi som sagdt ej låna, utan måste nöja oss med att se med blotta »yina«.

Det var här som skalden Chronwall stod och blickade ut öfver det blånade hafvet, med sorgset drömmande sinn', såsom han omtalar i sina »Minnen från en resa från Ystad till Haparanda«.

På våra prosaiska sinnen gjorde den storartade taflan, som utbredde sig framför oss med hundratals seglare ute på hafvet och med fyrtornet och refvet i förgrunden, ett allt annat än sorgset intryck.

Och med friskt mod anträdde vi återfärden, belåtna med vår utflygt. Vi försökte på ett ställe att få skjuts, men de hade »inged ög himma«, och därför anlidade vi fortfarande apostlahästarne. Der helsade en af våra gårdagsbekantskaper på oss och frågade, om vi hade haft roligt. Det stod en gris tjudrad på samma plats som i går och grymtade till tecken att han kände igen oss. Och hemåt gick det med fart och utan vidare äfventyr.

Constantin Brandberg

1889

Denna text är hämtad från en insändare i Skånska Aftonbladet i juli 1889. Insändaren tros vara författad av Constantin Brandberg 1837-1895, som var distriktsläkare och biträdande läkare vid asylen för sinnessjuka vid Rundelsgatan i Malmö.

Sveriges blifvande första hafsbadort.

Vi ha från en af oss känd insändare, som är *läkare*, mottagit följande uppsats.

Herr redaktör, ni har ju en gång varit i Falsterbo? Ni har sett den gamla egendomliga staden med dess vall, gjord af två slags tång, silkestång, som liknar affallet i en bokbindares verkstad, och klöddertång, som liknar bleckfiskens armar med sugvårtor och ofta i hafvet hjälper detta monster medelst skyddande likhet. Ni har vandrat på stadens gator med dess djupa sand, sett dess korsvirkeshus med halmtak på, der dock välmåga och trefnad blicka genom fönsterna. Men har Ni också gått genom Falsterbopark, den så kallade planteringen, ner till hafvet? O! du min evige Gud! Hvilken strand! Mycket har jag rest och mångenstädes har jag varit, men en skönare, friskare, större och lämpligare plats för hafsbad än här finnes helt enkelt ej på vår jord. Jag tar af mig skor och strumpor och vandrar barfotad på stranden från Falsterbo fyr torn till Kempinge, en hel svensk mil. Aldrig har menniskofot trampat ett läckrare underlag än den sand som här sköljes och packas af hafvets vågor. Hvar som helst från denna milslånga strand kan jag ta ett hafsbad, och efter hvad jag hört äro stranden och hafsbottnen ännu en half mil till likadana.

Jag går ut i hafvet på en långgrund, sakta sluttande botten. Ingen sten stöter min fot, ingen tång, intet gräs snärjer mina ben i detta genomskinliga, kristallklara vatten, som sällan uppgrumlas af vågorna annat än i starkaste storm. Sedan jag summit en stund i hafvet, kan jag ej motstå frestelsen att slå mig ner i den torra varma sanden. Jag rullar mig i den flera hvarf omkring och har upptäckt en ny, okänd njutning, för hvilken den gamle Xerxes skulle betalt guld. Jag får gå ut i hafvet igen och omvexlar så mellan sand- och hafsbad, tills jag blir trött.

Jag sänder eder, herr redaktör 2 liter sand till skriftsand. För loupén och svag förstoring i microscopet ser de ut som små, halft genomskinliga, hvita perlor. Det är denna flygsand, som utgör såväl hafvets botten som den sköna stranden och marken i nejden kring Falsterbo. Då jag läste Palmblads geografi i min gröna ungdom, så trodde jag att flygsanden blåste ikring som snön i yrväder, och det kan väl hända att den gjort så förr. Men den flyktige är fångad och tämjd. Han är bunden af vänliga armar från gräs och blommor, och präktiga trädgrupper af alm, asp, och isynnerhet barrträd ha uppstått öfver allt. Den bröstsvage kan här dväljas i barrdoft, som ingalunda försämrats af vindarna från tvenne haf, som omsusa denna lyckliga udde. Jag lägger mig i hängmatta mellan ett par träd, tar en bok, men finner snart att nordbons bestämmelse i juni och juli är att se på himlen, hafvet, den blomsterströdda marken och göra – ingenting. Den förtjusande ensamheten afbrytes endast någon gång af en lott, som går ner till sin båt, gässen, som i stora flockar afbeta det korta strandgräset, eller en och annan förbispringande hare. Han synes mindre blyg och rädd här än på andra ställen. Han är tjock och fet och skuttar helt makligt ikring. Han har tydligen reda på att grefven på Börringe arrenderat jagträtten på flera år. Jag kan se det af den nonchalans hvarmed han behandlar oss vanliga dödlige, men när grefvens jagthorn skallar i höst, så tar han på allvar till schappen, och träffas han af en kula under klappjagten, så har han dock fått en aristokratisk död och får en aristokratisk begravning.

En gammal Falsterbobo har sagt att på denna slätt ser man aldrig en orm eller en ödla. Det är för torrt för sådana djur att trifvas. Så mycket trefligare! – Ett paradiset utan ormar. – Hvar skall jag nästa sommar bygga min villa? På en kulle, der jag ser hafvet i sin väldighet? I en dæld, der jag ligger i lä för stormarna eller på slätten, der galium och timjan dofta och der den gula kattfoten prålar i oförgänglig skönhet? En alldeles utmärkt plats för sitt sommarslott valde i fordomtida den statskloka drottningen, om hvars lif och vistelse här, fester, bad, seglatser, jagt- och andra lustpartier endast d:r Karlin i Lund kan ge exakta upplysningar.

Ve eder, i tröga Malmöbor, som andens kanaldoft och annan orenlighet största delen af året och försummen tillfället att njuta af den sommarfest för helsa och välbefinnande, till hvilken naturens herre inbjudit eder på Falsterbo strand!

Badgäst.

Nils Petter Ödman

1889

Nils Petter Ödman, 1838-1911, var författare, skolman och fil.dr. i Uppsala. Texten är hämtad från »Polstjärnan, illustrerad kalender för 1890«. Då Ödmans text är ganska lång, har vi bara tagit med själva resan över Ljungen samt ett samtal vid Skanörs borgkulle mellan en gammal infödingsgumma och de två herrarna från Uppsala.

Det är tidig morgon på Vellinge Gästgivargård. De båda reskamraterna har efter en mycket god middag kvällen förut utnämnt stället till »Sveriges finaste gästgifvaregård«.

... och efter en god natt i våra svällande resårbäddar, afreste vi kl. half 7 på morgonen i en rymlig trilla, på stället kallad »landå«, förspänd med ett par stora präktiga hästar, »gästgifvarens egna« (han har elfva stycken), och körd af en enarmad kusk, som lindade tömmarna om den armstump, som fans qvar till venster, och skötte piskan med högra handen. Det var emellertid en förträfflig kusk: och van var han också vid vägen, ty, om vi få tro honom sjelf, har han i flera år kört resande till Skanör och Falsterbo hvarenda dag under somrarne. Språksam och munter var han också och hade goda upplysningar om vägens detaljer, hvarför han till det bästa rekommenderas.

Så långt var allt godt och väl, men vi hade otur med vädret. Det var i dag stormigt och regnigt: vi hade den iskalla vinden rakt emot oss, och regnet skulle ha piskat oss i ansigtet, om vi ej lyckligtvis medfört paraplyer. Någon sufflettvagn fanns ej på denna gästgifvaregård, som annars hade allt möjligt, till och med en uggla i prydlig bur midt på gården – men gästgifvaren hade skickat med en stor präktig resfilt, som skyddade oss mot blåsten, och ett godt reselynne hade vi själfva tagit med.

Därföre foro vi ock trots ovädret med vakna blickar och intresserade oss för allt på vår väg.

Omkring tre fjärdingsväg färdades vi ännu genom vanlig skånsk landsbygd, om den ock här var mera platt och mindre vacker än annorstädes – ty Skåne, äfven dess slättbygd, kan vara oändligt vacker. Vi hade här

omkring oss ett ständigt enahanda af rektangelformiga åkrar och rätlinjiga pilrader och här och där små hvitrappade bondgårdar med sina gäss och ankor, sina tjudrade kor och sina vid dikesrenen parvis hopbundna får, men ock med sina små trefna trädgårdar kring husen – med apalar, solrosor och pioner. Men någon omvexling syntes ej till i detta landskap, ingen skog, ingen sjö, ingen bäck, allt åker och äng, åker och äng. Rik och bördig var dock ännu denna trakt.

Men den bördiga trakten nådde snart sitt slut. Efter den nämnda halfva milens slut började redan åkerlandet omvexla med ofruktbara öde ljunghedar, som småningom blefvo allt större och till sist allenaherskande. Men nu hade äfven andra element inträdt i taflan och gjort den i sin öde stil storartad, ja tjugusande. Regnet hade nu också upphört, så att vi kunde mera fritt skåda ut omkring oss. Till höger och helt nära oss låg hafvet, i dag skummade i raseri med hvita vågtoppar, så långt ögat kunde se, och der borta tvärs öfver den stora bukten framför oss och bortom den öde ljungheden låg ute på den kala landtungan staden Skanör med sin gamla kyrka skimrande hvit, och ett stycke derifrån till venster låg inbäddadt i rik löfskog det lilla Falsterbo, och närmast oss på venster hand sträckte sig den oändliga ljungheden med sin ljusröda skiftning af ljunghblommor, blandad med den mörkgröna färgen af porsen och här och där med strimmor i mera ljusgrön färgton af det korta friska gräset.

Så åkte vi framåt, tills vi hunnit ungefär på en half mils afstånd från Skanör, alltjemt med samma tafla af haf och ljunghed omkring oss och de två små städerna i fonden framför oss. Då kommo vi till en grind, den första jag sett i Skåne – ty i Skåne äro nästan öfver allt kreaturen tjudrade och därför grindar och stängsel öfverflödiga – och ur den ensliga grindstugan sprang en liten ljushårig flicka fram och öppnade för oss och fick sin slant; och därmed voro vi inne på Skanörs mark. Men det var ej blott grinden som var något nytt: på ömse sidor om grinden sträckte sig som inhägnad för Skanörsområdet ett slags gärdesgård eller stängselmur, som jag aldrig sett maken till hvarken i Skåne eller annorstädes. Den var jemförelsevis hög och såg lika kompakt och ogenomtränglig ut som en tegelmur, men var hvarken byggd af sten, tegel eller trä utan af – torf och sjötång. Sådana inhägnader brukas allmänt på Skanörs och Falsterbo område och lära vara ganska starka och hållbara. Rätt tjocka äro de också. Sjötången tjenar som ett slags mellanlägg och gör ungefär samma nytta som det sammanhållande cementet i en stenmur.

Och när vi nu kommo in på Skanörs område, frapperades vi åter af en

nyhet, d.v.s. en nyhet för Skåne. Det första vi sågo var nemligen en ko, som gick *lös och ledig*, och det var den första fria ko jag sett i Skåne; och lite längre bort träffade vi på flockar med fria får, och så till slut en hel stor boskaphsjord njutande av samma glada frihet. Men friheten är ej alltid förenad med välmåga: här var kosten mager. De tjudrade kreaturen i den fetare delen af Skåne ha det nog i »ekonomiskt« afseende bättre och vilja kanske ej köpa sin frihet mot förbindelsen att lefva på Skanörshedarne.

Nå än flygsanden? Ja det är ju underligt, att den sågo vi ej till alls. Kunde den »flyga«, så borde den ha flugit i dag och rakt i ansiktet på oss, ty det blåste så, att det kunnat flyga småsten. Och hvar fanns sjelfva sanden? Ingenstädes. Allt var ljunghed och mager stenblandad gräsmark. Och ytterst vid ljunghedens horisont på venster hand syntes i fjerran master och segel, alldeles som om stora skepp seglat fram öfver ljungen. Det gjorde sällsam verkan. Det var hafvet på södra sidan, fast vi ej sågo ens en strimma deraf. Och på hela den stora vida heden syntes ej ett träd, ej en buske, ingenting mer än parken där borta i Falsterbo och de glest strödda små trädgårdstäpporna längs den låga husraden i Skanör.

Skrämmande då och då en flock gäss ur vägen, närmade vi oss nu det lilla Skanör mer och mer. Snart svängde vi om till höger, och ett ögonblick senare körde vi in i staden genom en liten bred gata af idel små nybyggda envåningshus af sten, det ena likt det andra. Det torde redan här böra påminnas, att staden till största delen nedbrann för några år sedan (den 2 maj 1885); deraf de nybyggda stenhusen och de stenlagda gatorna. Skanör lär vid detta tillfälle, utom en stor insamlad hjälpsumma på 30,000 kr., ha fått ett understöd af 22,000 kr. af staten för anläggandet af de nya gatorna; och från den tiden ha endast stenhus fått uppföras. Detta var ju allt mycket bra, men Skanör har därigenom förlorat sitt »stiliga« och gammalmodiga utseende och därmed en stor del af sitt intresse för turisten. Blott några få af de gamla husen af korsvirke med de höga halmtäckta taken stå ännu kvar efter branden. Men stadens yttre är i alla fall ej utan sitt intresse. Det är rätt eget att se en stad af idel små låga envåningshus, och förmodligen ha sådana uteslutande bygts, nu som förut, af det skäl att de bättre motstå de förfärliga stormarna, här tidt och ofta strykande fram från det närliggande hafvet, som omhvärfver staden från nästan alla vädersträck. Och något skydd för vindarne har det lilla Skanör på intet håll, allt är platt som en pannkaka. Och då marken ligger nästan lika lågt som hafsytan, så har man äfven varit utsatt för farorna af ett ännu våldsammare element – vattnet. Vid den förfärliga orkanen 1872 öfversvämmades större delen

af staden. Vågorna kommo då från Östersjön och gingo öfver Ljungens östra sida samt brusade fram öfver det flacka landet och nedbröto alla torfvallar, så att det hela liknade ett haf.

Vi körde gatan fram till torget och stannade der framför den gamla kyrkan eller, närmare bestämdt, framför kyrkogårdens gallerport. Klockan var litet öfver 8 på morgonen. Den enarmade tog hand om hästarne, och nu stodo vi der litet handfallna och tafatta och tittade oss omkring på det

Norra Ljunghuset med grinden till Skanörs Ljung. Foto omkring 1910.

lilla gräsbeväxta torget med sina flockar af gäss och ankor och undrade hvad som närmast var att göra. Vi voro mol ensamma, och ingen människa hade vi heller sett till på gatan – utom tre eller fyra barn, som glottt på oss från en förstutrappa.

Ödmans reseberättelse fortsätter med ytterligare 25 sidor, men här skall nu bara återges ett samtal med en »urinnevånare«, värt att bevara åt eftervärlden. Det är på återvägen från ett besök vid skanörs borgkulle som de möter en gammal gumma:

Och doktorn gaf sig nu i språk med henne.

– Ja nu har jag sett slottet, sade han, och låt mig nu veta, gumma lilla, har någon doktor i Skanör?

– Asch! doktor, hva' ska vi mä en sådd'n å göre, svarade gumman.

– Nå, om ni blir sjuka, fortsatte doktorn förvånad, hur bär ni er då åt?

– Då ligger vi der naturligtvis, tills vi blir raske igen, sa' gumman.

– Ja men då är det väl många som dö. Hur många personer dö här om året?

– Åh, då dör väl en gammal kärring hvert anned år, svarade hon lika raskt.

– Nå, fortsatte doktorn sitt förhör, har ni någon polis i Skanör?

– Polis! – nej men har vi ej.

– Hvad är det då för ordning här?

– Hver behyter* sej, svarade gumman tryggt, med sin danska brytning. Hon var sannerligen inte svarslös, och doktorn och jag gingo skrattande vår väg.

* *behyta sig* = *sköta sig*

Thorsten Örtenblad

1917

Thorsten Örtenblad 1855-1917 var överjägmästare och byråchef i Domänstyrelsen. »En snabbresa till Skanörs Ljung» publicerades i Sveriges Natur 1917.

Banan förde oss, hofjägmästare E. och undertecknad, fram öfver slätten, där råg och hvete vajade för vinden, korn och hafre sköto ax och skörden var i full gång på vallarna.

Vid tågombyte i Eslöf gjorde jag bekantskap med en modern järnvägsstation, sådan jag tillförne sett endast på kontinenten. Och då vi i länets metropol ånyo skifta tåg, befunno vi oss bland resenärer till »Skanör och Falsterbo«. Vi passerade flera små nätta stationer. Vid en af dem syntes en lund, hvari en större koloni råkor hade sitt tillhåll. Jakten å dessa är för ett ganska högt belopp utarrenderad, och jaktherren inbjuder sina vänner till fest, då de unga råkorna vanligen i början af juni äro flygga och anses lagom vuxna och mest läckra. Denna för vår sydligaste provins säregna och liffulla jakt var sålunda nu för året afstökad.

Snart visar sig förposterna till Ljungen, strax innan banan ungefär vid Höllvikens anhalt börjar svänga af mot väster, och Höllvikens vågor synas glittra i solglans. På Ljungen finnes här flerstädes uppväxande tallskog, vanligen gles och lågväxt, dock bättre på prästgårdsskiftet, som sträcker sig tvärs öfver halfön. Vid Ljunghusen, där tåget gör uppehåll, synes ett villasamhälle på väg att uppväxa. Så passeras gränsen mot Skanör och Falsterbos områden. Nu är Ljungen i hufvudsak kal och banan löper fram öfver den nästan rätt i väster, till dess vi nå Skanörs stads plantering, där tåget svänger upp och stannar vid stationen.

Vi stiga af och anträda omedelbart en promenad, som främst gäller stadens plantering. För 22 år sedan svepte vinden härstädes fram öfver kala ljungfält. Så planterades dessa med öfvervägande barrträdsarter, mest vanlig tall och bergtall; men äfven åtskilliga löfträd såsom al och björk ingå i bestånden. Planteringsarbetena bekostades till hufvudsaklig del av grosshandlare Axelsson och utfördes under ledning af hofjägmästare E. Mången tviflade på kulturens framtid och spådde missräkningar; men

syskonstädernas dåvarande borgmästare och dess borgare följde dag för dag med stort intresse plantörernas handgrepp.

Och nu har Skanör sin ganska vidsträckt, delvis tät park, där växter och djurlif visa helt andra typer än den öppna Ljungen. Bofinkar, sångare, mesar m. fl. af skogens och snårens fåglar föra ett rörigt lif i träden och skulle säkerligen blifva ännu talrikare, om i parken uppsattes fågelhållkar, lämpade för sådana arter, som ej bygga öppna bon. Den förut täta ljungmattan har delvis försvunnit i trädens skugga och ersatts med annan markflora, som nöjer sig med mindre ljus. Vi vandra fram på vårdade stigar, vid hvilka bänkar flerstädes inbjuda till hvila. Jag finner »allt ganska godt» men undrar om ej en och annan oxel skulle kunna trifvas åtminstone på de bättre platserna. Trädet är stormfast och vackert, och oxelbären kunna blifva ett kärkommet tillskott i vissa fåglars matsedel höstetid.

Efter hand styras våra steg genom skogsplanteringen ut på den kala Ljungen. Hägnaden mot denna är tillika en biologisk gräns, ty nu möter oss det djur- och växtlif, som allmänt varit rådande innan skogsplanteringen utfördes. I denna primära formation täcker den bruna Ljungen allra största delen af marken. Här och hvar visar sig en liten grupp af blommande klockljung och på torra ställen några större grupper af hedblomstret (*Gnaphalium arenarium*). En af min hembygds vårväxter, som där benämnes ängbollen (*Armeria maritima*) blommar ännu, sannolikt refflorescerande exemplar. I stället för skogens tättingar se vi ett par tofsvipor och höra någon annan vadares klagoton. Genom sin oro låta tofsviporna oss ana, att de här ha sin familj. Och snart se vi en liten brokig dununge kila framför oss. Vid föräldrarnas ängsliga skrik är han på ett ögonblick försvunnen. Vi stanna och granska marken noga för att ej ofrivilligt släcka det späda lifvet. – Ja, se där ligger han framför våra fötter som en liten tufva bland tufvor.

Promenaden fortsattes förbi en grund vattensamling, öfver hvilken en beckasin snabbt slår ett par vinklar. Från löfdungen vid Falsterbo kyrka höras till vår öferraskning gökens toner. Han sjunger nog (den 5 juli) på sista versen för detta år. Ty nu är äfven andra kullen af de fåglars ägg, bland hvilka han insmugglar sina egna, under rufning. Det är en relativt lugn tid, och Ljungen synes ligga till större delen tyst och öde. Dock veta vi, att ett ej alltför fattigt djurlif ännu dväljes därstädes, äfven om dess forna rikedom mycket aftagit och en sådan prydnad som den ståtliga stortrappen alldeles upphört att trampa ljungmattan. Vissa djurarter såsom hare och räf äro vanliga och gemensamma för Ljungen och skogsplanteringarna

därstädes.

Närmare hafsstranden vidtar en annan primär formation. Strandbältet skiljer sig nämligen från själfva Ljungen både genom flora och fauna. Det är beväxt med klockljung, pors, gräsarter, ängbollar m. m., där ej sanden ligger helt öppen. Detta senare är framför allt fallet på halföns sydkust, som utgöres af rörlig flygsand, hufvudsakligen utan vegetation.

Åt strandbältets fägelrif har A. W-n i Jägarförbundets nya tidskrift år 1900 ägnat en liffull skildring. Här träffas simfåglar och vadare i mängd. Bland de förra ingå sådana intressanta arter som grafand och skrattnås. Den senare numera nästan allt för talrik, enär densamma uttränger hellre sedda fågelarter. Vissa vadare uppträdde massvis och andra, äfven om antalet ej var stort, antydde genom sin närvaro, att höstflyttningen i slutet af juli var i full gång. Vill man lära känna den stationära strandfaunans sammansättning, bör detta ske tidigare på sommaren, måhända bäst på den söder om Falsterbo fyr belägna ön Måkläppen, hvars fågelvärld åtnjutit skydd sedan mer än femton år tillbaka.

Öfvervældigande i liffullhet måste de taflor vara, som Ljungen företter under fåglarnas höstflyttning. Paul Rosenius har i Jägarförbundets nya tidskrift 1897 lämnat en fängslande skildring af roffågelsträcken på Ljungen. Bivråkarna kunna komma i skaror på flera hundra redan i midten af augusti. I september och oktober infinna sig ormvråkarna, som utgöra det stora flertalet af de öfver Ljungen dragande roffåglarna. Sistnämnda månad visar sig äfven fjällvråken, medan dufhökar uppträda hela hösten och följa de väldiga dufsvärmarna. Nästan samtidigt uppträder sparvhöken. Rosenius hade iakttagit alla våra falkarter utom jaktfalken. Den bruna kärrhöken var ej ovanlig under september, men den blå var sällsynt. Glada och fiskgjuse uppenbarade sig undantagsvis. Jordugglan uppträdde i rätt betydlig mängd, kattuggla och hornuggla mera sällan. Pärugglan var vanlig isynnerhet under goda domherreår. En och annan berguf infann sig hvarje år. Under hela oktober och de första dagarna af november kommo örnnarna. En enda person »Sveriges lyckligaste örnnägare«, hade under 1880-talet och första hälften af 1890-talet fällt mer än 200 örnar på Ljungen. Omkring en fjärdedel af dem hade varit hafsvörnar. Rosenius nedlägger slutligen sin personliga gensaga mot den hänsynslösa jakten på Ljungens roffåglar. Måtte varningen hafva beaktas. Den kan uppfattas såsom en tidig tanke på naturskydd.

År 1912 upptages af Hugo Granvik i samma tidskrift tanken på skydd af vissa arter af roffåglar, och äfven följande året uttalar han sig emot

förföljelsen af våra roffåglar, af hvilka flera betydligt aftagit i antal. Han säger sig ej ha observerat, att Skåne öfversvämmas af roffåglar under höst- och vårsträcket. »Vråkarnas m.fl:s stundom massvisa förekomst under hösten är«, skriver han, »inskränkt till allra sydligaste delen af provinsen och beroende på tillfälligheter. Vi få icke glömma, att det är ungefär hela landets vråkstam, som småningom sammanträngas här nere på sydspetsen och vid ogynnsamma vindförhållanden erbjuder bilden af en stagnerande,

Vägen genom Ljunghusen. Foto omkring 1920.

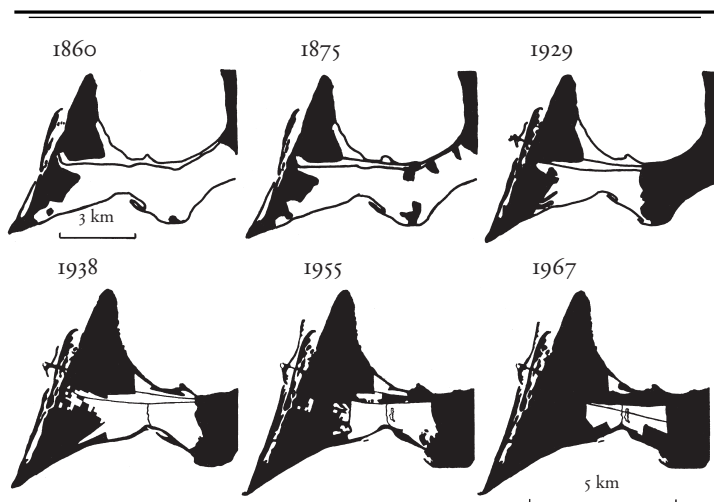
alltjämt ökad anhopning. Men denna rikedom är endast skenbar; det blir mycket långt mellan de olika individerna, om vi tänka oss alla dessa vråkar någorlunda jämnt fördelade inom sin häckzon. Massmorden om hösten här nere i Skåne äro därför icke så oskyldiga som de vid en ytlig betraktelse kunna te sig.»

Ingenstädes torde fågelfaunan vara mera i behof af skydd än på Skanörs Ljung; och Ljungen har ock någon gång direkt framhållits såsom lämpligt naturskyddsområde, bl.a. af Svenska Naturskyddsföreningens sekreterare Thor Högdahl i hans broschyr »Naturskydd i Sverige«.

Denna tanke borde nu utan dröjsmål upptagas till allvarligt öfvervägande. Det kan blifva för sent, om tiden får gå, så att Ljungen hinner utskiftas på ett stort antal delägare.

Ljungen har sina intressanta primära formationer, som ej böra förintas eller helt öfverföras till andra. Jag är visserligen en varm vän af skogskultur, men anser det ingalunda önskvärdt, att skogen i allt för stor

grad får inkräkta på Ljungens ursprungliga natur och omvandla denna. Ej heller voro det lyckligt, om åkertäppor här och var brötes å Ljungen, ty äfven detta skulle omgestalta djurlifvet därstädes. Djurlifvet behöfver skydd, och det anses ej omöjligt, att trappen än en gång skulle finna sommarlifvet på Ljungen lockande, om denna i lämplig omfattning blefve naturskyddsområde.

Ljunghedens minskande areal. Ur Skånes Natur nr 1, 1970.

Visserligen ser det ut, som om kulturen hittills endast sakta gjort intrång på heden. En karta, författad år 1812 af C.P. Hällström, skiljer sig icke synnerligen mycket från generalstabens år 1875 reviderade Skanörsblad i fråga om trakten mellan Kämpinge samt städerna Skanör och Falsterbo. Järnvägen med stationerna vid Ljunghusen och vid de båda städerna har tillkommit jämte några hufvudsakligen invid banan och landsvägen belägna sommarvillor och egna hem med småbruk. Hvilka områden, som under senaste seklet blifvit trädbevuxna, kan man däremot ej utreda. Men sedan man erfarit, att skog kan uppdragas på Ljungen, skulle en omdaning framdeles kunna gå fort nog. Afsevärda ändringar kunna äfven i öfrigt befaras, om de nu samfälda delarna af Ljungen blefve skiftade. Fråga härom lär redan vara väckt.

Våra patriotiska naturvänner i Skåne hafva visat hvad de kunna uträtta, då det gäller att skydda hotade områden inom provinsen. Hvad fordras då för att få Ljungen eller åtminstone en lämplig del af den förvärfvad till naturskyddsområde? Enligt min mening är det främst nödigt, att landets zoologer och naturskyddsvänner göra ett kraftigt uttalande för att Ljungen måtte bli skyddad, dels för att hindra massmord på fåglarna under flyttningarna, dels ock för att bevara området såsom ett studiefält beträffande en väsentlig del af vårt land fågelfauna.

Har sålunda intresset för Ljungens skyddande väckts till nytt lif, torde de kapitalstarka patrioter snart framträda, hvilka kunna vara villiga att räcka naturvännerna och vetenskapen en hjälpsam hand.

Eftertanke

Här slutar vår antologi *Resande öfver Ljungen*, vi hoppas du trivts med resällskapet och att det varit en angenäm färd, litet besvärlig till en början kanske, men värt mödan. Töm nu sanden ur skorna och skänk en tacksamhetens tanke, både till prosten Carl Jacob Collin och alla de andra, som planterade träd på Ljungen och därmed stoppade sanddriften samt alla de naturvårdare som både idag och under hela 1900-talet kämpat för att bevara vad som finns kvar av Ljungen och skapa skydd för djur och växter.

Mellangatan med Småbarnsskolan i Skanör. Foto före 1874.

KULTURFÖRENINGEN

Calluna

DA OCH NU PÅ LJUNGEN

Kulturföreningen Calluna
V Mölledalsvägen 18, 236 34 Höllviken
www.calluna.nu